

מחשבה קצרה על הדף

הרב יחזקאל הרטמן

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

ג'טין דף כו

טובינא דחכימי

אמר רבי זירא אמר רבה בר רב שילא אמר רב המנונא סבא אמר רב אדא בר אהבה - הלכה כר"א. קרי רב עליה דר"א טובינא דחכימי. פירש רש"י מאושר שבחכמים.

תואר זה לר"א, מוזכר עוד בכתובות דף מ, א ובכריתות דף יג, ב. הריטב"א בכתובות מבאר כינוי זה, משום שרבי אלעזר בא לבאר את דברי ר"ע שם וכיוון כדעתו. ומוסיף השטמ"ק, "ויש לומר משום שהיה העולם שמם עד שבא ר"ע ושנאה להם וכו', הילכך כל אחד מתלמידיו שהיה מכין לדעתו הרי הסכים להלכה, ור"ע היה להם במקום משה רבינו אדון הנביאים ע"ה, לפי שהיה כבר נשתכח תושבע"פ עד שבא הוא ושנאה, ומשו"ה כל מי שהיה מסכים לדעתו שפיר קרינן עליה טובינא דחכימי".

החיד"א (עין זוכר מערכת ט אות ג) מביא מהיד מלאכי שהקשה על פירוש זה, שהרי בגיטין ובכריתות לא אזיל ר"א כרבי עקיבא, ואעפ"כ נקרא טובינא דחכימי. ע"ש.

ועוד נראה ליישב שכאשר מתבוננים בלשון הגמ' בכתובות ומצרפים לגמ' כאן, רואים שרשימת האמוראים שאומרים הלכה כר"א זהה. יתירה מזו, עי' בגליון הש"ס בשם סדר הדורות שמתקן שלא יהיה שום שינוי בין המקומות. וא"כ אפשר לומר ששני המקומות שפסקו כר"א נאמרו באותו מעמד, ואגב שכלפי הגמ' בכתובות ראוי לכנותו טובינא דחכימי (משום שאזיל כר"ע), אגב כן כינוהו גם ביחס לדין השני שהלכה כמותו. אך עדיין לא מיושב הגמ' בכריתות שאין שם את רשימת האמוראים הנ"ל.

ואולי יש לומר יישוב אחר (בדרך דרש). שהרי כפי שכתב הריטב"א, ר"א מקבל את התואר הזה מפני שכיוון לדעת רבי עקיבא שהוא דבר גדול. ונראה לומר שגם מה שנאמר כאן שהלכה כר"א בנושא של עדי מסירה, גם זה דבר גדול מאד.

דהנה כתוב בבני יששכר (תשרי מאמר יב, ב) דבר נפלא. כנגד שלושת שלבי השטר - כתיבה, חתימה, מסירה - כך יש בכל שנה בימים הנוראים - ר"ה הוא זמן הכתיבה, יו"ט הוא זמן החתימה, וזמן המסירה הוא בהושע"ר כמו שכתוב בזוהר שהוא יום מסירת הפתקאות. אומר הבני יששכר שבעקבות מה שנפסקה הלכה כר"א שעדי מסירה כרתי, יוצא מכך שאפשר לעשות תשובה עד הושענא רבה.

ומעתה ניתן להמשיך ולומר, שהרי סגולת ההושענא רבה היא נסתרת ומוזכרת בעיקר בספר הזוהר ובמקובלים, ממילא כשר"א אומר עדי מסירה כרתי, יש כאן רמיזה לדבר נשגב זה, ושפיר נקרא "טובינא דחכימי" כמו שנקרא כן כאשר אזיל כדברי ר"ע (ואמנם שעיקר דברי ר"א כאן הם לענין טופס אטו תורף, נכלל בזה גם הא דעדי מסירה כרתי, ובפרט לדברי התור"ד כאן, וצאיך גם להוסיף שרק רשימת המ"ד

המוזכרת כאן ובכתובות משתמשת בתואר זה, דאל"כ קשה שתואר זה היה צריך להיאמר גם לקמן בדף פו, דו"ק).

דף כז

יוסף בן שמעון

הגמרא מביאה דוגמה של שם סתמי: "יוסף בן שמעון".

רבי צדוק הכהן בספרו "תקנת השבין" (סי' ו) וכן בכמה מקומות ב'פרי צדיק' מעיר, שלכאורה השימוש בשם זה כדוגמה ל'פלוגי אלמוני' אינו מובן, שכן מוכח ששם זה לא היה נפוץ בימי חז"ל, ויותר מתאים לנקוט "ראובן בן יעקב".

ומבאר רבי צדוק כך: שבט שמעון הוא זה שמתגלה במצב לא מתוקן. שמו מתחילה הוא "כי שמע ה' כי שנואה אנכי", שנואה שייכת אצל אדם שאינו מתוקן. שבט שמעון חטאו בבנות מואב, עד כדי כך שכתוב ברש"י פרשת וזאת הברכה, שמשה רבינו לא נתן ברכה פרטית לשבט שמעון (אלא נכלל בברכת יהודה) משום שהיתה לו טענה עליהם בעקבות חטא בנות מואב בשיטים. כמו כן שמעון הוא הגורם העיקרי למכירת יוסף.

אולם כל זה רק על פניו, אבל באמת "עמך כולם צדיקים". ובשבט שמעון יש בחינה של 'שמיעה' שהקב"ה שומע את קולו ומקבלו בתשובה.

ומביא רבי צדוק שקבלה בידו דרשב"י הוא משבט שמעון. וכל מהותו של רשב"י היא שאף שעל פניו בדרך כלל אין הלכה כמותו בש"ס, אך הוא מגלה את תורת הסוד, הבחינה הפנימית. שם יש גילוי של צדקות שמגיעה ממעמקים.

מוסיף רבי צדוק יסוד נוסף, שכן תמיד מגלה את הבחינה הפנימית של האב. ועל כן אברהם אף שהיה מידת החסד, היתה לו יראה פנימית, ועל כן אצל בנו יצאה לפועל בגילוי בחינת היראה.

השבט שמגלה את בחינת הצדיק של עם ישראל, הוא יוסף, מידת היסוד. הוא מגלה שעם ישראל שומר את הברית ולא מתערב בעמים. הוא התיקון למה שקלקל שבט שמעון בבנות מואב.

לכן אנו משתמשים בכינוי "יוסף בן שמעון". יוסף שהוא ה'בן' מגלה את הפנימיות של 'שמעון', שאף שבחינוניות הוא לא הולך בתלם זה, אבל בפנימיות הוא שייך לגמרי לשלימות זו, ועל כן הדבר בא לידי ביטוי בכך שהוא מוליד את 'יוסף'.

שם זה מתאים לכל אחד מעם ישראל, שאפילו מי שמתגלה כ'שמעון' בחוץ, הרי הוא 'יוסף' בפנימיותו.

רבי צדוק מוסיף (פרי צדיק פרשת עקב) שבספר יצירה מבואר שכנגד כל חודש יש אות מסויימת ושבת מסוים. חודש אב הוא שבת שמעון לגירסת האריז"ל בספר יצירה. ובאותיות הוא כנגד האות ט"ת שהיא 'טוב'. והיינו שאמנם חודש אב בחיצוניות הוא זמן החורבן, אבל בבחינה הפנימית שם נולד המשיח. נמצא שחודש אב הוא בגדר "יוסף בן שמעון".

דף כה

מי שברך לחולה

המביא גט והניחו זקן או חולה נותן לה בחזקת שהוא קיים. ודוקא חולה שרוב חולים לחיים, אבל גוסס לא, שרוב גוססים למיתה. דנו הפוסקים האם אפשר לומר 'מי שברך' לרפואת חולה שאינו נמצא לפנינו. בספר מהרי"ל (ריש הלכות שמחות) כתב בשם הר"ר זלמן שלא לברך חולה הנמצא בעיר אחרת שמא ח"ו נפטר או הבריא.

בספר נחלת שבעה (ח"ב ס' לט) כתב שלדעתו אין לחוש למה שכתב המהרי"ל, וראיה מסוגיין שהשליח נותן הגט בחזקת שהמשלח קיים. ואם לגבי גט סמכינן שהוא חי, על אחת כמה וכמה באמירת מי שברך שאין שום איסור באמירתו בכל מצב, שהרי אין מברכים שום ברכה שנחשוש ל'ספק ברכות'. ומסיים: ואף שאינני מחליט לברך חולה גוסס, מ"מ פשוט לברך חולה שאינו גוסס במקום שאין החולה שם.

הנחלת שבעה מביא שהשואל הקשה עליו וטען שיש כאן בעיה של "תפילת שוא" בדבר שאי אפשר לשנות. והשיב לו שכל שיש ספק תועלת, אין נחשב תפילת שוא.

לכאורה נראה כך: מדוע תפילת שוא היא דבר מגונה. משום שאדם צריך לעשות תפילתו תחנונים דהיינו כעומד ומתחנן לפני המלך ושופך לפניו שיחו, ולא כעושה תפילתו קבע. אדם שעושה תפילתו קבע, פירוש הדבר שקורא מילים בעלמא. אדם שמתפלל על דבר שלא ניתן לשנות אותו, אין כאן תחנונים.

כשמגיעים להתפלל מספק, סובר המהרי"ל שמפני הספק יש כאן מצב של קבע ולא תחנונים.

עכ"פ הובא הדיון בשערי תשובה (סי' רפח, יג) ועוד פוסקים.

ונציין שבערוך השולחן (סוף סי' רפח) כתב שבזוודאי כוונת מהרי"ל על חולה מסוכן גדול שקרוב לגסיסה.

דף כט

הא דאבא דקטנותא היא

אמר רב אשי אם מת ראשון בטלו כולם. אמר רב בר רב אשי, הא דאבא דקטנותא היא, כלומר אמר זאת בקטנותו ויש להשיב על הדברים.

יצוין שביטוי זה "דקטנותא היא" מופיע כאן בפעם היחידה בש"ס.

ויל"ע מה מיוחד כאן.

ועוד קשה הכיצד מדבר בן על אביו בצורה כזו.

החת"ס מיישב את הדברים בדרך חריפות נפלאה, והדבר מבוסס על חשבון מסויים בגמ', וכך הוא מבאר:

בקידושין דף מא, א מובאים המקורות לשליחות: הבעל עושה שליח שנא' "ושלח", האשה עושה שליח שנאמר "ושלחה", השליח עושה שליח שנאמר "ושלח ושלחה", ומסביר רש"י שבפרשת גירושין נאמר פעמיים "ושלחה מביתו" - הפעם הראשונה מלמדת על הבעל והאשה, והפעם השניה מלמדת שהשליח עושה שליח. התוס' מביא בשם הר"ח שחולק, שהגמ' ביבמות (ק"ג, ב) דורשת דרשה אחרת מ"ושלחה" - מי שמשלחה ואינה חוזרת, כלומר שקטנה אין לה דעת ועל כן נחשבת שאינה משתלחת. ועל כן מפרש הר"ח שהדרשה ששליח עושה שליח היא מהאות וי"ו שבאותה מילה "ושלחה". נמצא שלרש"י דרשין שליח עושה שליח ממילה נוספת, ולר"ח מאות נוספת.

החת"ס בעמ' א כתב שיש נפק"מ בין השיטות. דאם יש מילה מיוחדת ללמד ששליח עושה שליח, אזי הגדר הוא שנעשה השליח כמו בעל דבר למנות שליח במקומו, אפילו בלא רשות הבעל ובלבד שלא יקפיד. אך לפי ר"ח שהלימוד הוא מהו"ו, בבעל תלי רחמנא ובעינן ריצוי הבעל. ובזה מבאר את מחלוקת רשב"ג ורבנן, ע"ש. [ומביא דוגמה לחילוק כזה, מהמחלוקת בסוטה כח, א מה המקור לאסור את הסוטה לבועל, דרבי מפיך ליה מקרא יתירא, ור"ע מפיך מו"ו, ובזה תליא הנידון אי תליא בעל בבועל, שאם הבעל לא נאסר האם הבועל נאסר].

והנה הגמ' ביבמות שם מביאה דרשה נוספת למעט קטנה - "ונתן בידה", מי שיש לה יד לגרש עצמה, יצאה זו שאין לה יד.

כשהיה רב אשי עצמו קטן, הוא היה בר-דעת גדול, ועל כן סבר שאין למעט קטן מדרשת "ושלחה" - שמשלחה ואינה חוזרת", שהרי ראה בעצמו שאף שהוא קטן היתה לו דעת, ועל כרחך שהדרשה למעט קטנה היא מ"ונתן בידה", וממילא "ושלחה" מיותר ללמוד ששליח עושה שליח, ושוב השליח עומד לעצמו וכל השליחים תלויים בו.

וזה מה שאומר רב בר רב אשי "הא דאבא דקטנותא היא", ולא למעט בכוחו בא אלא אדרבה, בא לומר שאביו רב אשי אמר את הדברים לפי קטנותו שלו שהיה בר דעת, אך אנו יודעים שרוב הקטנים אינם כמוהו, ואין להם דעת. ושוב ניתן שפיר לדרוש "ושלחה" - שמשלחה ואינה חוזרת", וממילא המילה תפוסה ואין מקור לשליח עושה שליח אלא מו"ו והגדר הוא שאין לו כוח עצמי.

עד כאן ביאורו הנפלא של החתם סופר.

דף ל

מיתה שכיחא, עשירות לא שכיחא

מיתה שכיחא, עשירות לא שכיחא. והיינו דאמרי אינשי חברין מית

תאשר, חבריך איתעשיר לא תאשר.

וראשית נציין לדברי החיד"א (שו"ת חיים שאל סי' י) שהעיר בדברך כלל אמרינן בגמ' שמיתה לא שכיחא, כגון ביזמא דף י"ג, וכן לעיל 'שמא מת לא חיישינן'. ותירץ שהכל יחסי, אמנם מיתה לא שכיחא, אך היא יותר שכיחה מאשר התעשרות.

ונמסר כאן דבר נאה בשם היהודי הקדוש מפשיסחא (חידושי היהודי כתבי קודש כב) על הגמ' דילן, שהכוונה לומר עצה טובה: "דאיתא בזוהר לפעמים גזירה נמתקת בשם שהוציאו העולם על האדם, לכן אם הוא חברך חביב עליך אם הוציאו עליו שם שמת, תאמין כדי לחזק הקול, שאם לא מת אפילו נגזר עליו מיתה יצל ע"י השם שהוציאו עליו, לכן אל תכחיש את השם, אבל להיפך אם יצא לו שם שנתעשר לא תאמין פן נגזר עליו עשירות, לא יצא שכרו ע"י השם שהוציאו עליו לכן תכחיש השם ויתעשר באמת".

כלומר, גזירה חכולה לחול אם יש שמועה של הגזירה, וע"כ אם שומע שחבירו מת יאמין, שאז ימנע את גזירת המיתה, ואם שומע שהעשיר אל תאמין שלא ימנע את גזירת העשירות.

ויש להוסיף על עיקר יסודו, שעל דרך זה צריך לבאר בגמ' מגילה כז, ב, בעובדא שרב הונא לא היתה לו חגורה משום שמשכן את החגורה לקנות יין לקידוש, ובירך אותו רב "יהא רעוא דתיטום בשירא", ומסופר שכאשר בנו התחתן שכב על מיטה וכשהגיעו בנותיו וכלותיו הסירו בגדיהן והניחו עליו, וכך התקיימה הברכה במובן כזה. כששמע רב שהתקיימה הברכה, הקפיד מדוע לא השיב לו "וכן למר". וביאר בהגהות הב"ח, שאף שבפועל התקיימה הברכה רק במובן סמלי, עדיין הסיק מכך רב שהיתה זו עת רצון, ועל כן אם היה משיב לו "וכן למר", שמא היתה מתקיימת הברכה אצל רב במובן של עשירות ממש. הרי ממעשה זה שגזירה המתקיימת באופן מסויים, גם זה נקרא קיום.

דף לא

ארבע רוחות מנשבות בכל יום

מובא המעשה שלא קמו האמוראים לפני גניבא משום שהיה פלגאה, וכששאל כמה עסוקים, השיבו ברוחות. ואמר להם דרשה "ד' רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית מנשבת עם כולם שאלמלא כן אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת, ורוח דרומית קשה מכולם ואלמלא בן נץ מעמידה מחרבת כל העולם כולו".

יש שני ביאורים נפלאים בבן יהודיע וחתם סופר על גמרא זו.

הבן יהודיע מבאר שארבע הרוחות המדוברות, הן רמז לד' כתות שאין מקבלות פני שכינה - לצים, מספרי לשוה"ר, חנפים, שקרנים. וכדלהלן: רוח מערבית - כנגד כת לצים, שהלץ אומר דברים "עריבים" על בני אדם.

רוח צפונית - כנגד כת שקרים, מלשון "צפון" ונסתר, שהשקר בדבריו נסתר.

רוח דרומית - כנגד בעלי לשוה"ר שגורמים למוות בעולם, ו'דרומית' אותיות 'דר מות'.

רוח מזרחית - כנגד כת חנפים, שמעניקים כבוד מדומה לבני אדם, וזה המזרח הנכבד.

וזה שאמרו שרוח צפונית מנשבות עם כולם, כלומר שהשקר כרוך בכל הכתות האחרות, שאלמלא כן היה העולם נחרב. אדם שהיה מדבר לשוה"ר היה מיד גורם למלחמה, והסיבה שלא מקבלים את דבריו ברצינות גמורה, משום שסבורים שהוא משקר.

ורוח דרומית קשה מכולם, שלשון הרע הוא כנגד ג' עבירות, ומביא את כל החורבנות. והמעמיד את הרוח הזו, הוא "בן נץ", דהיינו הצדיק - שכן אותיות נו"ן וצד"ק נדרשו בשבת קד, א על 'נאמן' ו'צדיק'.

החתם סופר מבאר באופן מיוחד:

מבואר בדברי הגמ' לקמן פרק הניזקין (נו, א), שהקפדתו של רבי זכריה בן אבקולס החריבה את הבית, והיינו שכאשר מעמידים דברים על דין תורה במוחלט, מגיע חורבן. ומשום שלפעמים צריך לשנות ולא ללכת כפי הדין, כדי לתת קיום לעולם. בעולם השקר צריך לפעמים גמישות מסוימת, בגדר מותר לשנות מפני השלום.

והד' רוחות כאן הן כנגד יצר טוב, יצר רע, צדיק, רשע.

יצר טוב - כנגד רוח דרומית שהיא צד ימין.

יצר רע - כנגד רוח צפונית, צפון בלבו של אדם.

צדיק - כנגד רוח מזרח, כלשון הפסוק "וצדיקים כאור נוגה".

רשע - כנגד רוח מערב, כלשון הפסוק "והרשעים כים נגרש".

ומה שגניבא מנסה ללמד אותם הוא, שלפעמים צריך ללכת בגמישות מסוימת, ולשנות באופנים מסוימים לפי הזמן והמקום, וכל אדם צריך קצת "רוח צפונית" דהיינו יצר הרע. ובלי זה אין קיום לעולם, שכדי לחיות בתוך העולם הזה, צריכים יצר הרע.

על כן הם היו צריכים לקום בפני פלגאה, כדי שלא לגרום ליותר מחלוקת.

ומסיים החת"ס שהנה הפסוק שהובא בגמ' הוא באיוב, דהיינו שזה שהשיב הקב"ה לאיוב שלא הבין מדוע צדיק ורע לו ורשע וטוב לו. והשיב לו הקב"ה "שלאאורה גם במשפטי ה' הישירים מצינו כן שהוא דן לפי הזמן והעת והמקום, לכן צדיק ורע לו ורשע וטוב לו, ולו נתכנו עלילות יתברך ויתעלה, ולפעמים נענש הצדיק על דרך הנסיון להראות העולם צדקו ויושרו, או לנסות אנשי דורו וכדו', וכן ברשע", כלומר העולם אינו דין מוחלט, ויש גמישות מסוימת לפי הזמן והמקום שכן הוא ההנהגה בעולם הזה.

לדעת חכמה

מבחן שבועי בדף היומי

1. מדוע לרב נחמון אפשר לבטל את שלוחי הגט זה שלא בפני זה?
א' מפני שלא תיקנו חכמים שלא לבטל זה שלא בפני זה.
ב' מפני שבכל שליחות של כמה, אין יכולים לכתוב אלא כולם יחד.
ג' מפני שחכמים לא הפקיעו קידושין בגלל שעבר על התקנה.
2. באיזה אופן אין האשה גובה מנכסי יתומים אלא בשבועה, לכולי עלמא?
א' בגרשה.
ב' אף אלמנה משביעים אותה מחוץ לבית דין.
ג' באלמנה שהיבם כתב לה גט.
3. איזה נ"מ מביאה הגמרא לספק האם הל' תיקן פרוזבול לדורו או לכל הדורות?
א' האם צריך לתקן פרוזבול בכל דור מחדש.
ב' האם אפשר לבטלו בבי"ד שאינו גדול בחכמה וכמנין.
ג' האם אפשר לתקן שיוכלו לגבות גם בלי פרוזבול.
4. גר שמת, מזה דין העבדים שלו?
א' י"א שיצאו לחרות, וי"א שכל המחזיק בהם זכה.
ב' י"א שיצאו לחרות, וי"א שבקטנים כל המחזיק זכה.
ג' כל המחזיק בהם זכה, וי"א שהגדולים יצאו לחרות.

שאלה מדברי התוס'

- מדוע תיקנו חכמים זכר לשביעית ולא תיקנו זכר ליובל?
א' מפני שאין רוב הציבור יכולים להמנע מעבודת הקרקע ב' שנים רצופות.
ב' מפני שראו חכמים שתקנת שמיטת הקרקעות לא תתקבל.
ג' מפני שחששו שימנעו את שנות השביעית רק אחרי היובל.
-לענין ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ד"ל-

1. מתי יש קול לביטול גט שלא בפני האשה?
א' כשמבטל בפני שניים.
ב' כשמבטל בפני שלשה.
ג' כשמבטל בפני עשרה.
2. האם להלכה גילוי דעת בגט מועיל או לא?
א' מועיל.
ב' לא מועיל.
ג' לא נפסקה הלכה בגמרא.
3. באיזה אופן צריכים לכתוב בגט כל שם שיש לבעל?
א' כשהוחזק שיש לו שני שמות.
ב' כשיש לו שני שמות עיקריים.
ג' בכל אופן.
4. האם שייך הפרה בנדר שהודר על דעת רבים?
א' מחלוקת.
ב' אין לו הפרה כלל.
ג' לדבר מצוה יש לו הפרה.
5. מהו עניינו של פרוזבול (רש"י)?
א' מסירת מודעה שאינו רוצה ששביעית תשטט את חובו.
ב' שבית דין הם גובים את החוב ולא המלוה.
ג' בקשה מבית דין שיפקידו את נכסי הלזה כדי שיוכל לגבות.
6. מהו הדין שיתומים אינם צריכים פרוזבול (רש"י)?
א' שאין שביעית משמטת חוב אביהם.
ב' שאין שביעית משמטת חוב שלהם.
ג' שאין שביעית מפקיעה את מה שסיכמו לחלוק ביניהם בנכסי המת.
7. מדוע סובר רשב"ג לפי רבא שהפודה עבד כנעני מהשבאי לאחר יאוש, העבד חוזר לרבו ראשון?
א' מפני שיאוש לא קונה.
ב' מפני שפדאו לשם עבדות.
ג' כדי שלא יפיל עצמו לגייסות.
8. האם נכרי יכול לקנות ישראל?
א' יכול לקנותו למעשה ידיו.
ב' יכול לקנות אף גופו.
ג' אינו יכול לקנותו כלל.

9. מדוע לפי רב המקדיש עבדו הוא יוצא לחרות?
א' מפני שכוונתו שיהיה עם קדוש.
ב' מפני שהקדיש מפקיע מידי שעבוד.
ג' מפני שלא שייך שתחול קדושה אלא בישראל גמור.
10. עבד שרבו הקדיש את כל נכסיו, מה דינו?
א' נותן דמי עצמו ויוצא.
ב' אינו יוצא ע"י שנתן דמי עצמו.
ג' מחלוקת.

ניתן לעשות את המבחנים:

בטל: 0737-289-669
במעמדות 'נדרים פלוס' (לדעת)
במייל: 7692282@gmail.com

ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:

במייל: 7692282@gmail.com
בפקס: 0799-414-144

בנקודות הפצה להאזנה: 0737-289-669 שלוחה 4

מערכת המבחנים פתוחה מיום שישי בבוקר עד יום שני בלילה

הגרלות בכל שבוע:

פרס ראשון על 500 ש"ח במזומן,

פרס שני זיכוי 400 ש"ח ב'יפה נוף',

פרס שלישי: 10 זוכים בזיכוי 120 ש"ח ביפה נוף

משנה ברורה סימן קמ"ג סעיף ד'
תחילת דברי הרמ"א - סימן קמ"ו סוף סעיף ב'

נקרעו התפירות שיש בין היריעות שבס"ת, מתי הס"ת נפסל?
א' אם נקרעו רובם.
ב' אם לא נשארו חמש או שש תפירות.
ג' אם לא נשארו שתי תפירות.

מצאו בס"ת דבר שיש בו מחלוקת הפוסקים אם הוא פוסל, האם צריך להוציא אחרת?
א' צריך, ויחזור ויברך.
ב' צריך, אך לא יחזור ויברך מספק.
ג' יש להקל שלא להוציא.

האם מותר לדלוג בקריאת התורה?
א' בענין אחד מותר ובשני עניינים אסור.
ב' אפילו בשני עניינים מותר.
ג' אפילו בענין אחד אסור.

כמה פסוקים היה הקורא קורא למתרגם בכל פעם?
א' כמה שיוכל.
ב' פסוק אחד.
ג' שלשה פסוקים.

באיזה אופן מותר לצאת מבית הכנסת באמצע קריאת התורה?
א' בין גברא לגברא מותר לצורך גדול, ובתנאי שנשארו עשרה וכבר שמע קריאת התורה או שדעתו לחזור מיד.
ב' לצורך גדול מותר אפילו כאשר הספר תורה פתוח.
ג' בין גברא לגברא מותר אפילו אם לא נשארו עשרה.

האם מותר לדבר בקריאת התורה בין גברא לגברא?
א' בדברי תורה מותר, ובשאר דברים אסור.
ב' אסור גם בדברי תורה.
ג' לשון"ע אסור גם בדברי תורה, והב"ח מיקל בדברי תורה.

האם מי שכבר שמע קריאת התורה מותר לו לדבר באמצע הקריאה?
א' מותר.
ב' אסור.
ג' ראוי להתמיר.

אהבת חסד

מתחילת הפתיחה עד "ואם חברו"

היכן מציוו שהתורה תחילתה גמילות חסדים?
א' שבקריאת העולם שנכתבה בתחילת התורה היא כדי שהנבראים יוכלו לקבל השפעת טובו וחסדו של הקב"ה.
ב' דכתיב "ויבן ד' אלוקים את הצלע ויביאה אל האדם" וכל השרוי בלא אשה שרוי בלא טובה.
ג' דכתיב "ויעש ד' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם".

מה לומד החפץ חיים ממה שהתורה סיפרה המעשה עם נח ובניו והברכה שבירכם ונתקיימה?
א' שצריך לחפות על קלונו של חברו בכל כוחו.
ב' מעלת הצניעות.
ג' חשיבות מצות כיבוד אב.

ניתן לעשות את המבחנים:

בש"ס: 0737-289-669 | באמצעות "דפים שפאל" (כדעות) או בגייל: 7602282@gmail.com

ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:

לד"ר חזקוני: 7602282@gmail.com | במספר: 0799-414-144 | בפקדונות הפצה: 059-559-559 | דוא"ר: 7602282@gmail.com
חברות התכנים פתוחה מיום שישו בבוקר עד יום שני כלילה | הערות בכל חיובו
עד 500 ש"ח בחיוב, וכן חיובי 400 ש"ח ביפיה נקי, ושני 10 זכרים ביפיה 120 ש"ח ביפיה נקי

ניתן לשמוע שיעורים (בעברית ובאדיש) על פרשיות השבוע, ש"ק ומועדים,
סיכומי 7 דפים בשעה בגמרא וביאורי תפילה, שיעורי סיכום על המשנה ברורה
וכן שיעורים על בין אדם לחברו ובין המצרים
בטל' 03-6171132

כמו כן ניתן לשמוע שיעורי תמצית שבועיים בטל' 0733-718-246

מבחן 5 כ"ט סיון - ה' תמוז

חפץ חיים
הלכות לשון הרע כל כלל ב'
אהבת חסד
חלק ב' מתחילת פרק ו' - פרק ט' "אין זאת"

אהבת חסד

לגבי מה מחשיבים לאדם את כל התוצאות העקיפות שנגרמו ממעשיו?
א' רק לגבי עונשי שמים כשגרם דבר רע לחבירו.
ב' רק לגבי השכר כשעשה טובה ונגרם מזה דברים טובים גם לאחרים.
ג' גם לגבי עונשי שמים וגם לגבי השכר, ומידה טובה מרובה.

מה זוכה מי שדואג שתלמיד חכם יוכל להתפרנס?
א' לשבת בישיבה של מעלה בין החכמים.
ב' מעלה עליו הכתוב כאילו מידבק בשכינה.
ג' שתי התשובות נכונות.

מה קורה לממון מי שאינו עושה צדקה וחסד כפי יכולתו?
א' כיון שהוא עושה מעט צדקה וחסד, אין עליו שום תביעה.
ב' כל ממון עולל להיות כלה בגלל זה.
ג' מפסיד רק את אותו ממון שהיה יכול לתת ולא נתן.

מדוע יש טענה על עמון ומזאב שלא קידמו את ישראל בלחם ומים, למרות שהיה לישראל מן ובאר ושליז?
א' משום שעמון ומזאב לא ידעו מזה.
ב' משום שאם היו נותנים להם לחם ומים לא היו נצרכים לנס.
ג' משום שדרך ארץ לקבל את הבא מן הדרך במאכל ומשתה.

מהו הסימן יה"י פצ"ע עצ"ל לסיבות אלו המתפרים מעשית חסד?
א' יראה, העלם ידיעה, פטור, צר עין, עצל.
ב' ידיעת החיוב, יראה ופחד, צר עין, עצלות, לימוד.
ג' יראה, השם יעזור, פטור, צר עין, עצלות.

מי שאינו רוצה להלוות שמא הלואה לא יחזיר, האם זה פוטר אותו ממצות הלואה?
א' אם הסכום הוא קטן שחייבים לתת אותו מדין צדקה או מדין והחזקת בו חייב להלוות.
ב' אם הלואה מוכן לתת משכונ חייב להלוות.
ג' שתי התשובות נכונות.

מי מריח יותר מההלואה, המקבל או הנותן?
א' המקבל.
ב' הנותן.
ג' הכל לפי הענין.

חפץ חיים

מדוע דבר שאינו גנאי גמור מותר לאומרו בפני שלשה?
א' מפני שהוא יזהר לומר בצורה שלא יהיה נשמע ממנה גנאי.
ב' מפני שחבירו ודאי ישמע את הדבר ויוכל לתרץ את מעשיו לצד הטוב.
ג' שתי התשובות נכונות.

אלו תנאים נצרכים כדי להתיר לספר דבר שכבר נתפרסם בפני שלשה, לדעת המתירים?
א' שידוע בעצמו שהדבר נאמר בפני שלשה, ואין חשש שהשומע יאמין ויוסיף על הסיפור, ודווקא באותה עיר.
ב' דווקא כשאין סיבה לומר שאחד מהשלשה לא יספר (כגון שהוא קרובו), וכן אם הזהיר אחד מהם שלא לגלות אסור.
ג' שתי התשובות נכונות.

שנים שסיפרו דבר בפני שניים, האם שייך בזה ההיתר של באפי תלתא?
א' כן.
ב' לא.
ג' מחלוקת.

מדוע יש להתרחק מלסמוך למעשה על השיטה המקילה בדבר שנתפרסם בפני שלשה?
א' מפני שכמעט אין מציאות שיהיו כל הפרטים הנצרכים להתיר.
ב' מפני שלדעת הרבה פוסקים אין מקום לקולא זו.
ג' שתי התשובות נכונות.

באר מים חיים

האם מותר לומר לחבירו שפלוגי דיבר עליו רע, אם היה מוכן לומר זאת בפניו, או אם אומר זאת באפי תלתא?
א' תלוי במחלוקת לענין לשון הרע באפי תלתא.
ב' אסור לכל השיטות.
ג' מותר לכל השיטות.

לשון הרע שנאמר באפי תלתא, האם מותר להאמין לזה?
א' כן.
ב' לא, ומותר רק לחוש.
ג' אסור אפילו לחוש.

האם מותר לספר לשון הרע שכבר נתפרסם בפני שלשה, בעיר גדולה, לדעת המתירים?
א' אסור, אא"כ זה דבר המרעיש את אזני הבריות.
ב' אסור בכל אופן.
ג' באותה העיר לעולם מותר, ובעיר אחרת מותר רק בדבר המרעיש אזני הבריות.

המגלה סוד מסחרי באפי תלתא, האם מותר לספר זאת הלאה כשכוונתו לפרסם את הדבר?
א' מותר.
ב' אסור.
ג' מותר, ובלבד שלא יעשה לזה פרסום גדול.

בירור הלכה

בירורי הלכה
אקטואליים
מתוך הסוגיות
והפוסקים

הנידון - א' אנשים רבים מזמינים סחורה מסין מ"אלי אקספרס" וכד', בד"כ הסחורה מגיעה בספינה, ומשך ההפלגה הוא יותר משבוע והספינה מפליגה בשבת. האם יהיה בזה איסור "אמירה לעכו"ם", "והנאה ממעשה עכו"ם" ויצטרכו להימנע משימוש 24 שעות בכדי שיעשו. (הזמנות "מנקסט" מגיעות בד"כ במטוס, ולכן אין הכרח שבמשלוח יהיה חילול שבת, ומוותר).

ב' יבואן המזמין מסין סחורה בכמות גדולה הממלאת ספינה שלמה, האם יהיה בזה איסור "אמירה לעכו"ם", "והנאה ממעשה עכו"ם" ויצטרכו להימנע משימוש 24 שעות בכדי שיעשו.

לא מצאתי שדיברו מזה פוסקי זמנינו, ונראה לדון בע"ה בכמה הלכות של אמירה לעכו"ם, ובהלכות של הפלגה סמוך לשבת, ולענ"ד יש בזה כמה היתרים.

עד 21 יום ויש אפשרות לבצע את ההובלה גם ללא השבת, ואדרבא, הישראל מעדיף שבשבת הספינה תשבות או תיכנס לנמל בדרך, א"כ מה שהגוי ממשיך להפליג בשבת הוא מחמת דאין רצונו להתעכב, ואדעתיה דנפשיה קעביד, ויהיה מותר.

אולם אכתי יש לדון ממה שהבאנו לעיל דמבואר בט"ז סימן רמד דבגוונא שקצב עם הגוי זמן שא"א לו לגמור בזמן שהתחייב לולי שיעבוד בשבת, דל"מ מה שיכול לעבוד בלילות, דהיות ואי"ז הדרך לעבוד בלילה, הרי"ז נחשב שהישראל אמר לו לעבוד בשבת.

ולפי"ז בנידון דידן אפשר שאף שרוב החובל יכול לשבות או להכנס לנמל בשבת זה לא יעזור, דכיון דהדרך להפליג ברצף והרי"ז נחשב שהישראל אמר לו לעבוד בשבת.

אולם נראה לחלק דמשנת' דל"מ זה שיכול לעבוד בלילות, הוא רק משום שהישראל קצב עם הגוי זמן וא"א לו לגמור בזמן שהתחייב לולי שיעבוד בשבת, בזה ל"מ מה שיכול להוסיף לעבוד בלילות, לכן נחשב כאמר לו לעבוד בשבת,

משא"כ בנידון דידן בהסכם בניהם אין זמן קרוב שחובה עליו לחלל שבת, דמצד הזמנה יש לגוי עוד זמן רב, ואדרבא יכול הגוי להתעכב ולנוח, ומה שהגוי בוחר להפליג בשבת, אי"ז אלא מחמת רצון הגוי, ויהיה מותר.

עוד היה מקום לדון, דהרי לענין כדי שיעשו דנו הפוסקים האם צריך לחכות רק הזמן שהלך בפועל ביום, או גם את הלילה שהגוי לא הלך בו, ע' במ"ב סימן שכה ס"ק מ' דבדאורייתא הכריע להחמיר.

ולכאורה מבואר שלענין כדי שיעשו דנים לפי הרגילות, ול"א דכיון שיכל הגוי ללכת בלילה סגי בזה. ולכאורה אף בנידון דידן כיון דאין רגילות לעצור ההפלגה בשבת נימא דמה שמפליג הוא מחמת הישראל.

אולם נראה לחלק דלענין הדין של "כדי שיעשו" שהשאלה כמה נהנה, דנים כפי הרגילות. משא"כ לענין הנידון האם מה שהפליג בשבת נחשב מחמת הישראל אין ראיה כלל, דהכא מה שהפליג הוא מחמת רצונו להזדרז.

מבואר בשו"ע סימן רמז א' דישראל ששכר גוי בקבלנות וקצץ איתו אין בזה איסור, אולם באופן שאמר לגוי שילך עבורו בשבת אסור.

וכתב המג"א ס"ק ב' הובא במ"ב ס"ק ד', דאף אם לא אמר לגוי שילך עבורו בשבת, אלא אמר לו שצריך שיבצע את השליחות עד יום ראשון או שני, וידוע שא"א לו לבצע את השליחות אלא אם ילך בשבת, אסור אף בקבלן וקצץ, דהוה כאלו א"ל להדיא שילך בשבת. וכ"כ המ"ב סימן רנב ס"ק ט"ז דאם אמר לכובס שצריך את בגדו במוצא"ש וא"א לכובס לגמור אלא אם יעבוד בשבת הרי הוא כאומר לו שיעשה לו בשבת וה"ה כשלוחו ואסור.

עוד חידוש מבואר בסימן רמד במ"ב ס"ק כד בשם הט"ז, דאף אם לא אמר לגוי להדיא שצריך את העבודה מיד אחרי שבת, אלא אפי' אם העבודה היא לזמן מרובה, מ"מ כל שא"א לגוי להספיק לעשות את המלאכה ללא שיעבוד בשבת, חשיב כאלו אמר לו לעבוד בשבת ואסור. והוסיף שם עוד דאף אם הגוי יאנוס עצמו וישב בלילה ויוכל לגמור בחול, אעפ"כ הוי זה כמצוה לו לעשות בשבת, ואסור.

מבואר דאף אם הישראל לא אמר להדיא לגוי שיעשה בשבת, ואף שלא אמר לגוי שהוא צריך את העבודה מיד לאחר השבת, כל שא"א לגוי להספיק לעשות את המלאכה ללא שיעבוד בשבת, חשיב כאלו אמר לו לעבוד בשבת ואסור.

ומאידך מבואר בכמה מקומות במ"ב, (וכ"כ בסימן רמז ס"ק ג') דבאופן שהישראל לא קצב עם הגוי זמן לסיום העבודה, אף שהגוי אומר מעצמו שילך בשבת מותר, דהגוי אדעתיה דנפשיה קעביד.

בנידון דידן יש לדון, היות וההפלגה אורכת יותר משבוע והרגילות להפליג גם בשבת, האם הרי"ז כאילו אמר לגוי לעבוד בשבת, ויהיה אסור. או מה שהגוי ממשיך להפליג בשבת הוא אדעתיה דנפשיה ויהיה מותר.

ונראה דהגוי שמפליג בשבת הוא אדעתיה דנפשיה, דהרי הישראל שהזמין את הסחורה לא קצב עם המוכר ועם בעל הספינה שיביאו לו מיד אחר השבת, ומבחינת לוח הזמנים ההסכם היה שהמוצר יגיע

עלה בידינו שמצד דיני אמירה והנאה מעכ"ם אין לנו ראייה לאסור בנידון דידן.

דברי הרמב"ן באיסור הפלגה בספינה קודם השבת

נראה דיש ללמוד לנידון דידן מדברי הרמב"ן לענין הפלגה ע"י גוי סמוך לשבת. ידוע שבדין זה נאמרו כמה דעות בראשונים מהו האיסור להפליג ע"י גוי סמוך לשבת, וברמב"ן מבואר שאסור להפליג קודם השבת דנראה כמו שמתנה עם הגוי לחלל שבת משום דהספנים קושרים את החבלים בספינה. (מבואר ברמב"ן דספינה של רוב גויים מותר להפליג, והנידון הוא רק בספינה שרוב יהודים).

לכאורה מבואר ברמב"ן דספינה שרובה ישראל אסור להפליג סמוך לשבת אף שצוות הספינה גויים.

בדברי הרמב"ן יש לברר א' מהו האיסור לפני הרמב"ן האם הוא איסור אמירה לעכו"ם או הנאה ממעשה הגוי. ב' האם הרמב"ן אסר מדינא. ג' מדוע התירו לדבר מצוה, והתירו קודם ג' ימים, ד' מדוע שאר הראשונים לא אסרו מטעמו של הרמב"ן, ה' האם להלכה חוששים לטעמו של הרמב"ן.

באמת בשו"ע לא הביא להלכה את דברי הרמב"ן, והביא להלכה את דעת הר"ף והרמב"ם דהאיסור משום עונג שבת, וכן את דברי הבעה"מ דהאיסור משום דמכניס עצמו לאונס, והביא את דעת הראשונים שהאיסור משום תחומין.

בעולת שבת סימן רמח א' כתב דהשו"ע לא פסק את דעת הרמב"ן להלכה, ובהביא הע"ש ראייה דהרי השו"ע כתב להתיר בנהרות שיש בעמקם עשרה טפחים, ולדעת הרמב"ן היה לו לאסור, ע"כ דלא חשש לדעת הרמב"ן.

לדעת העו"ש עולה דבנידון דידן יהיה מותר בכ"ג, דלהלכה לא חששו לדעת הרמב"ן ובהפלגה עם גוי אפי' סמוך לשבת אין חשש של אמירה והנאה מעכו"ם.

אולם בגר"ז ובפרמ"ג ובתוס"ש שם הביאו להלכה את דברי הרמב"ן דאין להפליג בספינה קודם השבת אף שמפליגה ע"י צוות גויים כיון שהם עושים חילול שבת עבור ישראל, ושמפליג ג' ימים קודם השבת מותר.

וע"פ דבריהם יש לדון א' האם בנידון דידן שייך איסור זה. ב' האם בנידון דידן כשהפלגה מתחילה ג' ימים קודם השבת יהיה מותר.

יתבאר דלרמב"ן החשש כאן אינו מצד "איסור אמירה לעכו"ם", אלא מצד "הנאה ממעשה הגוי".

בדברי הגר"ז בדעת הרמב"ן עולה דהנושא כאן אינו מצד "אמירה לעכו"ם" אלא מצד "הנאה ממעשה הגוי".

בגר"ז סימן רמח סעיף ו האריך בביאור דעת הרמב"ן וביא תחילה את דבריו, (ז"ל הגר"ז "ואפילו אם ידוע לו שלא יצטרך לחלל השבת כלל שהנכרים עושים הכל מכל מקום אם עיקר ההליכה של הספינה הוא בשביל ישראל כגון שרובה ישראל אסור ליכנס בתוך ג' ימים שלפני השבת אפילו אם היא מהלכת למעלה מ' טפחים לפי שמה שהנכרים עוסקים בהולכת הספינה בשבת יש בזה איסור גמור (אף על פי שהם עוסקים מעצמם בלא אמירת ישראל, והם מתכוונים לטובתם לקבל השכר שקצצו להם בעד שיוליכו אותם למחוז חפצם והרי הם קבלנים לכך ומותר להניח לקבלן שיעשה מלאכתו בשבת מכל מקום כאן) שהישראל נהנה בשבת עצמה מגוף המלאכה שעושה הנכרי בשבילו בשבת (הרי כל המלאכה נקראת על שם הישראל שאף על פי שהנכרי מתכוין כדי שיגיע לו טובה מזה מכל מקום כיון שעכשיו בשעת עשיית המלאכה יש לישראל הנאה ממנה הרי היא נעשית בשבילו יותר מבשביל הנכרי שהנכרי

ג"כ מתכוין בשביל הישראל אלא שעושה כן בעד השכר שיתן לו, ואינו דומה לקבלן המתקן כלים לישראל בשבת שאין הישראל נהנה בשבת עצמה מגוף מלאכה זו אלא לאחר השבת כשיגמרם וישתמש בהם) ולפיכך אין היתר לעולם לילך בשבת בספינה מהלכת בשביל ישראל, אלא שמפני הסכנה מותר הוא כיון שכבר נכנסו לתוכה ואם לא ילכו בשבת יסתכנו א"כ אין ליכנס לתוכה אלא קודם ג' ימים שלפני השבת מטעם שנתבאר".

מבואר בדברי הגר"ז א' דאף שהשו"ע לא הביא את הרמב"ן, מ"מ להלכה יש להחמיר את הרמב"ן. ב' מבואר דהנידון בזה הוא מצד איסור "הנאה ממעשה הגוי", ולא מצד "אמירה לעכו"ם. ג' מבואר דאין בזה היתר של קבלן, וקצץ, היותו שהישראל נהנה בשבת עצמה מגוף המלאכה שעושה הנכרי בשבילו בשבת, (וה"ה כמדליק נר עבור ישראל דאסור בכ"ג). ד' מבואר דההיתר של ג' ימים קודם השבת הוא ע"ד הבעה"מ דהיות ונכנסו בהיתר וכעת הם אנוסים, מותר.

הביאור מדוע אין בזה "איסור אמירה", נראה בגר"ז דהיות והישראל לא ביקש מהם לעשות עבורו וזה מלאכתו, והם עושים עבור כולם, לכן אין בזה אמירה. ובפרט שהוא לא אומר להם לעשות פעולה בשבת אלא שמהות וצורת העבודה שבסתמא תעשה גם בשבת. (ועוד הרי לא אמר לו ליועץ בשבת אפשר דהר"ז מוגדר כרמז בחול דמותר).

הבנת הגר"ז בדעת הרמב"ן בהיתר של ג' ימים קודם השבת

לכאורה יל"ע מה שייך להתיר ג' ימים קודם השבת מפני דמותר להכניס עצמו לאונס וכעת הוא אנוס, הרי איסור אמירה לעכו"ם הוא גם שאומר לגוי בתחילת השבוע.

ולמשנת' דכל הנידון בזה הוא לא מצד "איסור מצד אמירה", אלא מצד "איסור הנאה", מבואר ההיתר דכיון דכל האיסור הוא ההנאה בשבת בהפלגה, כיון דנכנס בהיתר וכעת הוא אנוס מותר.

בדברי המאירי נראה כדברי הגר"ז דהיתר של ג' ימים הוא כיון שנכנס בהיתר וכעת הוא אנוס.

(ז"ל המאירי שבת דף יט "וגדולי הדורות שלפנינו פירשוהו בהספינה של גוים ורוב ההולכים בה ישראל וכל שלשה ימים הם נקראים ערב שבת ושמונו מונח עליהם וצריך ליתן לב עליו שלא יבאו לעשות מלאכה בשבת בשבילם, הא קודם שלשה אין ליתן לבו על השבת ואחר שהם לשם הם מוכרחים למלאכה שאין הגוי מאמינם לשבות בים ולהמתין רוח רעה לרעתם וכן אין צריכים להכריחו על כך אפי' היה בידם כן שהרי הרוח מצויה בים בלבבל והרי הוא מקום סכנה ומותר").

יתבאר דלרמב"ן אי"ז אסור מדינא משום "הנאה ממעשה הגוי", אלא משום דכאילו עושה הגוי בשליחותו

נראה בלשונות הראשונים ובדברי הב"י בדעת הרמב"ן, דאין בזה איסור מדינא משום אמירה לעכו"ם ולא משום הנאה ממעשה עכו"ם, אלא הוא רק חומרא מפני שנראה כאילו ישראל מצוה לו לעשות, וכאילו עושה בשליחותו.

(ז"ל הריטב"א שבת יט "והנכון והעיקר בזה מה שפי' רבינו הגדול ז"ל דמתני' בספינה שרו בה ישראל או מחצה על מחצה, ויש במלחות הספינה כמה מלאכות של תורה, קושר ומתיר וכיוצא בו וכמה איסורין דרבנן, וכשנכנס שם בע"ש אף על פי שקבלנות היא מכל מקום נראית כאילו ישראל מצוה לו לעשות, וכאילו עושה בשליחותו כיון שישאל שם, ונראה כעושה מלאכת קבלנות בביתו של ישראל שהוא אסור, אבל ברביעי ובחמישי דלא מינכרא מילתא בשבת עשאוה כאילו הוא קבלת בנין חוץ לתחום שהוא מותר, ומזה הטעם התירוהו לדבר מצוה... כי טעם האיסור מפני שנראה כאילו עשה גוי בשביל ישראל").

וכ"כ ר' ירוחם בדעת הרמב"ן הביאו הב"י סימן רמ"ח, (ז"ל רבינו ירוחם בח"ח נ' י"ב "מפני שנראה כמי שמתנה עם הגוי לחלל שבת דהא ממוטל לה לספינה וקושרים בה כמה קשרים בפרסת הקלע, ודוקא כשהספינה לא היתה הולכת לולי

ישראל, וברביעי ובחמישי מותר דגוי במלאכתו הוא עוסק ואינו נראה כשלוחו של ישראל דקבלנות הוא עושה".

התבאר בראשונים ובב"י, דההפלגה בשבת עם הגוי אינה אסורה מדינא, אלא משום דנראה שהגוי עושה בשליחותו.

הביאור בזה, דבאמת עיקר מה שהגוי ממשיך להפליג הוא לצורכו, ולכן מדינא מותר. (ואי"ז דומה לגוי שהדליק עבור ישראל דמבואר בסימן רעו דאסור, דכבר ביאר המ"ב סימן רנב ס"ק כז דבנר הגוי עושה רק כדי שהישראל יהנה ולכן אסור).

ובזה יתבאר נמי מדוע כתבו הראשונים טעמים אחרים ולא חששו לטעמו של הרמב"ן, כיון דאי"ז חשש מעיקר הדין אלא רק דנראה כאלו הגוי עושה בשליחותו, לא חששו לזה הראשונים.

ואף בדברי הגר"ז בדעת הרמב"ן ע"כ צ"ל כמו שנראה בראשונים ובב"י דאי"ז אסור מדינא אלא משום דנראה שהגוי עושה עבורו.

בראשונים עולה עוד ההבנה בדעת הרמב"ן

בהיתר של ג' ימים קודם השבת

מבואר בראשונים ובב"י דהיתר של ג' ימים קודם בשבת לדעת הרמב"ן הוא, היות ומדינא מותר וכל האיסור הוא רק מפני דנראה שעושה עבורו, לכן כשנכנס לספינה ג' ימים קודם השבת אי"ז נראה שהגוי עושה עבור ישראל ומותר.

העולה מדברי הראשונים והב"י בדעת הרמב"ן - דמדינא בהפלגה עם גוי בשבת, אין איסור "אמירה לעכו"ם" דהישראל לא אומר לו שיעשה לו בשבת, וגם הישראל לא קצב איתו זמן שהוא מוכרח לעשות דווקא בשבת. אלא שהמציאות שהפלגה לוקחת יותר משבוע, והרגילות להפליג אף בשבת ואין רגילות הספנים לעצור את ההפלגה בשבת.

התבאר דגם אין בזה מדינא איסור מחמת "הנאה ממעשה הגוי" כיון דהוא בקבלנות וקציצה, ואף שקבלנות וקציצה ל"מ כשהישראל נהנה ממעשה הגוי בשבת כגון בהדלקת נר, מ"מ בהפלגה מה שהגוי ממשיך להפליג בשבת הוא בעיקר עבור עצמו, לכן אי"ז אסור מדינא, וכל האיסור הוא מחמת שנראה שהגוי עושה עבור הישראל, ולכן אסור רק ג' ימים קודם השבת, והתירו כשיצא קודם ג' ימים.

למשנת' אם ההפלגה היא סמוך לשבת יהיה אסור מחמת שנראה שהגוי עושה עבור הישראל, (ומדינא אין בזה איסור אמירה לעכו"ם והנאה ממעשה עכו"ם). ולהלן יתבאר דבנידון דידן בהזמנת סחורה מחו"ל מותר מכמה טעמים.

אכתי יש לדון האם בנידון דידן שייך ההיתר

אם ההפלגה תהיה ג' ימים קודם השבת

להבנת המאירי והגר"ז בנידון דידן לכאורה בפשטות היה נראה דאם מבצע את הזמנה מחו"ל קודם ג' ימים יהיה מותר אף שמפלגים גם בשבת.

אולם אפשר דאי"ז דומה למפליג בספינה קודם ג' ימים, דווקא במפליג בספינה כיון דנכנס בהיתר וכעת הוא אנוס, מותר. משא"כ במזמין סחורה שהנידון הוא כעת שמקבל את הסחורה, וכעת אין לו אנוס, אפשר שלדבריהם יצטרך לחכות 24 שעות כדי זמן ההפלגה בשבת "כדי שיעשו".

להבנה הראשונים והב"י בנידון דידן אם מבצע את הזמנה מחו"ל קודם ג' ימים יהיה מותר אף שההפלגה תהיה גם שבת.

ונראה דאפי' אם הישראל ביצע את ההזמנה סמוך לשבת יהיה מותר, היות ולפי סדר העבודה פעמים אף שהזמינו סמוך לשבת, ההפלגה יוצאת רק בתחילת שבוע, דההזמנה סמוך לשבת לא מחייבת כלל שההפלגה תהיה סמוך לשבת, דהם מתחייבים למזמין שההזמנה תגיע רק אחרי 21 יום, והם מבצעים את ההזמנה והמשלוח לפי סדר שנה להם, לכן אף אם בפועל יתחילו את ההפלגה סמוך לשבת יהיה מותר, דמה שכעת התחילו סמוך לשבת הוא רק מחמת שנה להם.

דברי הברכ"י מדוע התירו ג' ימים קודם השבת,

ונפק"מ בנידון דידן

בברכי יוסף סימן רמח כתב טעם נוסף מדוע לפי הרמב"ן מותר להפליג ג' ימים קודם השבת, וז"ל ולי ההדיט אפשר לתרץ דהכא בהפלגת הספינה אף אי מפליג ביום ג' יבא לחילול שבת, **אלא דלא גזרו משום צורך העולם**, רק גזרו מקמי שבתא".

מבואר בדבריו שהתירו ג' ימים קודם השבת מחמת צורך העולם. ולדבריו בנידון דידן בהזמנת סחורה, יל"ע האם שייך היתר זה. וצ"ע.

דברי הפרמ"ג

בפרמ"ג רמ"ח מש"ז ה' כתב דאף שהשו"ע לא הזכיר את הרמב"ן, מ"מ כתב הפרמ"ג דיש לאסור, דהגוי עושה עבור הישראל והישראל מקפיד שיסע גם בשבת. וקצת נראה מדברי הפרמ"ג דהוא אסור מדינא.

(ז"ל הפרמ"ג משבצות זהב סימן רמח ס"ק ה' ובושו"ע השמיט טעם ר"י, דקודם שבת לא אסרו משום שט. וגם טעם הרמב"ן השמיט. רק הזכיר ג' טעמים, "עונג" בסעיף ב', ותחומין [שם] וחילול שבת [בסעיף ד]. והנה אם ספינה של ישראל ידועה ועכו"ם עושה מלאכה דאורייתא בשבת בקשירת הקלע וקושר לנמל בשבת, במקום פרסום שבאין אצל עיר שיהודים דרים שם צ"ע, עיין סימן (רמ"ג) [רמז] במ"א [ס"ק] י"ג וט"ז [ס"ק] וי"ו. ואף בספינה של עכו"ם ומוליך בשבת ועושה גם כן מלאכות דאורייתא, אף בקיבולת, איני יודע טעם היתר, דהישראל מקפיד שילך בשבת על זמן ידוע לבוא ליריד וכדומה. וגם כשקנה שביתה הוה כביתו לקולא, כל שכן דליהוי לחומרא אומנן בביתו של ישראל ואסור בתלוש").

ודבריו צ"ע, דאם הוא אסור מדינא מדוע הראשונים חלקו על הרמב"ן ולא אסרו מטעמו, ועוד אם הוא מדינא מדוע מבואר בגמ' דמותר ג' ימים קודם השבת, וצ"ע.

נראה דכוונת הפרמ"ג במש"כ דאסור מדינא, הוא באופן שהישראל מקפיד שיסע גם בשבת דרוצה להגיע ליריד בזמן, (כן הוא לשון בפרמ"ג), ולכן אף שהוא בקבלנות וקצין, אסור היות והישראל רוצה ונהנה בשבת. אולם בנידון דידן הרי הישראל לא ממנה ואדרבא מעדיף שהספינה לא תפליג בשבת, לכן אף לפרמ"ג אפשר דיהיה מותר.

באופן שרוב הסחורה בספינה של גויים

מבואר ברמב"ן שברוב עכו"ם מותר, דעשיית הגוי נחשבת עבור הגויים.

(והיה מקום לדון, דמבואר בסימן רעו במ"ב ס"ק י"ז בשם המג"א דאף שיש רוב עכו"ם דמותר, מ"מ אם שהגוי עושה גם עבור ישראל אסור, ובבה"ל שם האריך בזה וכתב דהוא מח' ראשונים, והסיק דלהלכה המיקל אין למחות בידו. ולפי"ז בנידון דידן היה מקום להחמיר. אולם היות ומפורש ברמב"ן דמותר, ע"כ מבואר דבספינה הדין שונה, וכמשנת' דמבואר ברמב"ן דאי"ז אסור מדינא, דבהפלגה עיקר מה שהגוי ממשיך להפליג בשבת הוא לצורכו. או דרך שאומר להדיא שעושה עבור הישראל הבה"ל דן לאסור, אבל כשיש הרבה אנשים תמיד נחשב שעושה עבור הרוב. ודלא כמש"כ באורחות שבת פ' כג' הערה צז, ודבריהם צ"ע).

בד"כ משלוח בספינה מחו"ל למדינת ישראל הוא רובו עבור גויים, דידוע שהספינות מכילות הרבה קונטיינרים עם אלפי פריטים ובכה"ג וודאי מותר.

באופן שיש מיעוט גויים והספינה הייתה

מפליגה מחמת מיעוט הגויים

בר' ירוחם מבואר עוד חידוש - שכל האיסור הוא דוקא כשהספינה לא היתה הולכת לולי ישראל. משמע דאם בספינה יש עוד נוסעים שמחמתם היה הספינה מפליגה יהיה מותר דאי"ז נחשב שמתנה עם הגוי לחלל שבת, (ז"ל ר' ירוחם "דוקא כשהספינה לא היתה הולכת לולי ישראל").

וכן מבואר בעולת שבת דבספינות גדולות שהיו מפליגות גם לולי ישראל מותר. (ז"ל נ"ל לפי טעם של הרמב"ן אין לאסור אלא דוקא דבלא ישראל לא היתה ספינה מהלכת, אבל בספינות גדולות דבלאו הכי הולכים בים אין חשש טעם לאסור לדעתו").

וכן מבואר בכלכלת השבת דספינה שיש בה מיעוט גויים, מותר להפליג בשבת, היות ובעלי הספינה היו מפליגים בספינה גם עבור המיעוט הגויים.

(ואף שמבואר בשו"ע סימן רעו שגוי שעשה במקום שיש רוב ישראל אסור אף שיש מיעוט גויים, מ"מ כמשנת' היות ובספינה אי"ז אסור מדינא, אלא מפני דנראה שהגוי עושה בשבילו, לכן אם היה עושה עבור מיעוט הגויים הר"ז מותר).

עולה היתר נוסף, דאם יש הזמנה אפי של מיעוט גויים היות והם חייבים לבצע עבורם את ההפלגה נראה דיהיה מותר

היתר זה שייך ברוב המקרים דבזמנינו הספינות מביאות כמות גדולה של קונטיינרים ובד"כ הם עושים חלוקה בכמה נמלים בדרך וכמעט תמיד יש בספינה לכה"פ מיעוט סחורה עבור גויים והם חייבים לבצע עבורם את ההפלגה. ואף אם מבאים רק לא"י, מ"מ בא"י יש גם הרבה גויים שמזמנים סחורה.

אולם אם יבואן יהודי מביא כמות של קונטיינרים שממלאת ספינה שלמה לא יהיה היתר זה, (אולם יהיה שייך ההיתרים האחרים).

היתר של אמירה לאמירה

בנידון דידן שמזמין מוצרים מחו"ל המזמין מבצע את ההזמנה מול החברה בחו"ל, והחברה משתמשת בחברה של הובלה ימית לשנע את המוצר למזמין, והמזמין לא מדבר כלל עם חברת ההובלה הימית. יש לדון מצד "אמירה לאמירה".

כידוע נח' האחרונים האם "באמירה לאמירה" מותר. דהח"י ס' נג' כתב דאין בזה איסור, ומאידך העבודת הגרשוני כתב דאסור. ובמ"ב סימן ש"ז ס"ק כ"ד הביא מח' זו והביא בשם הגר"ש קלוגר בספר החיים דבמקום הפסד גדול יש לסמוך על המקל"ן. וגם בשו"ת חת"ס חו"מ קפה כתב להקל בהפסד מרובה.

ובחת"ס נראה דאם הגוי השני לא עושה אלא עבור המשלוח הגוי ולא עושה עבור ישראל, מותר אף בהנאה, ובשו"ת שכר שכיר ס' עז בת' למהרש"ם כתב שבכ"ג מותר בהנאה.

ובשו"ת חת"ס או"ח ס' כתב עוד, דבאמירה לאמירה בחול מותר אף בלא הפסד, ובאמת בבה"ל סימן ש"ז ד"ה "ואפילו" הביא את דברי החת"ס וכתב שהוא חידוש דבת' הרשב"א מוכח להיפוך, ויש שישבו ק' הבה"ל דאין לזה סתירה מדברי הרשב"א. (דהרשב"א דיבר שצוה הישראל לגוי לשכור בשבת, אולם בגוונא שלא אמר לגוי שישכור בשבת והגוי שכר בשבת מותר, ואכ"מ).

עולה "דאמירה לאמירה" בפרט בחול יש מקום גדול להקל לענין אמירה והנאה.

סיכום קצר -

הזמנות "מנקסט" מגיעות בד"כ במטוס, ואין הכרח שבמשלוח יהיה חילול שבת, ומותר.

בהזמנות מ"אלי אקספרס" פעמים (שאין מספיק הזמנות או משיקולים אחרים) מבאים את הסחורה במטוס, ובזה אף שהביאו בספינה בשבת יהיה מותר, היות ומה שהביאו בספינה בשבת אי"ז אלא מחמת נוחותא שלהם.

עיקר הנידון הוא באופן שוודאי יגיע בספינה שתפליג בשבת, כגון יבואן המזמין סחורה בכמות גדולה הממלאת ספינה שלמה וזמן ההפלגה אורך כמה שבועות,

והתבארו בזה כמה היתרים.

היתר א' - היות ובזמנינו יש אפשרות להיכנס לנמל בדרך או להשבית את האוניה בשבת, לכן מה שהגוי ממשיך להפליג בשבת הוא רק מחמת עצמו, דהישראל רוצה שבשבת לא יסע, והישראל לא קצב איתו שיביא לו מיד אחר השבת, דההסכם היה 21 יום, לכן מותר. (והתבאר דבזמננו שהיה סכנה לעצור בשבת, לדעת הרמב"ן אם ההפלגה סמוך לשבת אסור מפני דנראה כשלוחו. והתבאר דלהלכה כתב העולת שבת דאף סמוך לשבת מותר דלא חששו לרמב"ן. ומאידך הפרמ"ג והגר"ז הביאו את הרמב"ן דסמוך לשבת אסור, ולכ"ע אם ההפלגה ג' ימים קודם מותר. ומ"מ בזמנינו שאפשר לעצור בשבת בכ"ג מותר).

היתר ב' - למשנת' דבהפלגה עם גוי מדינא אין בזה "אמירה לעכו"ם", ואין בזה מדינא "הנאה ממעשה הגוי", וכל האיסור סמוך לשבת הוא מחמת שנראה כאומר לגוי לעשות עבורו בשבת. לכן כשהספינה מפליגה ג' ימים קודם שבת מותר.

והתבאר עוד, דאפי' אם הישראל ביצע את ההזמנה סמוך לשבת, יהיה מותר, היות ומצד ההסכם בניהם הזמנה סמוך לשבת לא מחייבת כלל שההפלגה תהיה סמוך לשבת דהם מבצעים את ההזמנה והמשלוח לפי סדר שנח להם, לכן מה שהפליגו סמוך לשבת הוא מחמת רצונם אי"ז נראה כאומר לגוי לעשות עבורו בשבת, מותר.

היתר ג' - אם רוב הסחורה בספינה של גויים מותר. ונראה דהמשלוח בספינה מסין לישראל בד"כ רוב הסחורה של גויים, דידוע שהספינות מכילות הרבה קונטיינרים עם אלפי פריטים, ובד"כ בהפלגה מסין לישראל הספינה לוקחת סחורות לכמה מדינות באזור, ואף במדינת ישראל יש הרבה גויים שמזמנים סחורה.

היתר ד' - גם אם בהזמנה יש מיעוט גויים מותר, כיון דע"פ ההסכם הם חייבים לבצע עבורם את ההפלגה נראה דיהיה מותר, כמשנת' בריב"ש ובע"ש ובכלכלת השבת.

היתר ה' - הישראל מבצע את ההזמנה מול החברה בחו"ל, והחברה משתמשת בחברה של הובלה ימית לשנע את המוצר למזמין, והמזמין לא דיבר כלל עם חברת ההובלה הימית, והרי"ז "אמירה לאמירה" והתבאר דנח' בזה הפוסקים, והתבאר דהכא היות וזה "אמירה לאמירה" ביום חול יהיה מותר.

(יש לדון היות והסחורה מתעכבת הרבה במכס ובנמל, אפשר שיש בזה כדי שיעשו, ומאידך אפשר דאכתי צריך לחכות כדי שיעשו דס"ס הרויח יום, ויל"ע בזה).

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

עניינו של חודש תמוז

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוי"ע

בחודש תמוז עלינו לחזור לעיקר ששתל אברהם ולהיות בני אברהם באמת

שהם חודשי לבנה, ואילו אצלנו יכול אדם להיוולד בחודש מסוים ומזלו אינו מזל החודש מבחינה עולמית, וכך מי שחי את חייו בחדשים של כלל ישראל חי באופן של "אין מזל לישראל", לדוגמא, ישראל שנולד בתמוז חייב להיות שמזלו הוא סרטן כמזל החודש אף אם עדיין אין זה המזל העולמי, ממילא זהו הפירוש "אין מזל לישראל" כי המזלות הרי אינם פועלים כך, ונמצא שאכן יש מזל, אבל זה מזלו של החודש והחודש הזה הוא שלנו, כך שמערכת המזלות שלנו שונה מהמזלות של העולם, זו מערכת אחרת, וזה חייב להיות כך. אכן, כל מי שחי באופן שאין הבדל בינו ובין שאר באי עולם, כמובן שהוא שם את עצמו ונמצא תחת המזלות, אבל מי שנמצא תחת המזלות של החודשים שלנו, אז הדברים באמת משתנים.

אחר שלמדנו שבחודש הזה, חודש תמוז, וכפי שאף שמו מרמז, קרה מה שקרה, ואברהם אבינו קיבל מכה גדולה, אחר שבכלל ישראל זרעו של אברהם, חלילה, אם אפשר לומר כך, הרי שבחודש זה ניצח הצד שכנגד, אותו אחד שעומד ב"לעומת זה" של אברהם אבינו, וזה החודש שלו, מה עלינו לעשות כעת, אנחנו, זרעו של אברהם אבינו, צריכים להחזיר את הדברים לתיקונם ולשורשם.

והנה, כפי שכתוב בספר יצירה שחיברו אברהם אבינו, ישנה מערכת גדולה ושלמה המחולקת ליי"ב וכוללת כמה חלוקות, [הדברים עמוקים, אולם נעניין בהם מעט להבין את הנוגע לענייננו] יש י"ב חודשים בשנה, וכפי שנתבאר אצלנו הם אכן חודשים טבעיים לפי חידוש הלבנה, ואילו אצל האומות מתחלקת השנה לפי עלייתם של י"ב המזלות, עוד ישנם שנים עשר איברים עיקריים בגוף כפי שהם נמנים שם, וכן ישנם שנים עשר כוחות בצורת אדם, כגון ראייה שמיעה דיבור והילוך ואף הם נמנים שם, כל חודש יש בו כח מסוים של צורת אדם ולכן הזה יש שליטה בחודש הזה, אם לטוב אם למוטב, ואותם הכוחות והאיברים מקבילים ליי"ב החודשים וכך אף מקבילים להם י"ב השבטים, ועוד איתא בזה בדברי רבותינו, כי י"ב החודשים מקבילים ליי"ב הציפורים האפשריים של שם הוי"ה, וכל אחד מהם מאיר בחודש אחד.

צירופי שם הוי"ה המכוונים כנגד ניסן ותמוז

ונבאר מעט בעניין צירופי שם הוי"ה המתגלים בחודשים, חודש ניסן זה החודש של נקודת ההתחלה, כאן מתחיל כלל ישראל וזרעו של אברהם אבינו יוצא לגילוי, ואכן הציור של השם המתגלה בו זה השם כסדרו, וכפי שאומר האריז"ל כי צירוף חודש ניסן יוצא מראשי התיבות של הפסוק "ישמחו השמים ותגל הארץ", שם הוי"ה כמו שהוא, הכח שמתגלה בחודש זה הוא כח הדיבור, זהו כח הגילוי, ולכן בחודש ההוא צריך לספר, להגיד, לפרסם, ולגלות.

הציור שמאיר בחודש שבו אנו עוסקים, חודש תמוז, זה הוי"ה הפוכה, הוה"י, והוא יוצא מסופי התיבות של מה שאמר המן "וכל זה איננו שוה לי", זה ההיפך הגמור מניסן, כאן הכל הולך בכיוון הפוך, חוזר בו, וכאילו מה שנתגלה מתהפך, מה שהגיע אלינו כאילו פורש מאיתנו, עוזב אותנו, וחולף לכיוון נגדי, משמעות הדברים עבורנו היא, כי יש חודש אחד שבו מתגלה בעולם כביכול שם הוי"ה, דהיינו מתגלה בעולם מי ברא את העולם, מי מנהיגו, ומי זה שהוא שליט בכל והכל שלו, זהו חודש ניסן, החודש של יציאת מצרים, אז כביכול הכל נתגלה באופן הברור ביותר, אולם בחודש תמוז הכל התהפך וחזר אחורה, כל מה שנתגלה חזר ונעלם, זה מה שאומר לנו צירוף שהוא הפוך, שהולך לאחור מהסוף להתחלה, מהגילוי לסתימה ולאי גילוי, מאור לחושך. דבר שהוא כסדרו הולך ומתגלה ואילו דבר שהוא הפוך הוא הולך ונעלם, הולך ונסוג, אלו הם שתי צורות הגילוי.

נעניין מעט במשמעות אותם המילים שאמר המן "וכל זה איננו שוה לי" אשר בהם מתגלה לנו הציור של חודש תמוז. מה התכוין לומר אותו רשע, וכך הוא סדר הדברים שם, מתחילה "ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו את כבוד עשרו ורוב בניו ואת כל אשר גדלו המלך ואת אשר נשאו על השרים ועבדי המלך" כל השפע העצום והנורא שהושפע עליו, אבל אז הוא אומר להם, והדברים כתובים בתורה היינו הם אמת לאמיתא, "וכל זה איננו שוה לי", והכונה בזה שכל זה אינו שוה לו מאומה, אפילו לא פרוטה. כל אותם הדברים, כבוד עשרו, שכפי שמספרים חז"ל היו לו את אוצרות קרח, עושר של ממש. רוב בניו, את אשר גדלו המלך, כפי שכתוב "וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כורעים ומשתחוים להמן", קשה למצוא עוד אדם בכל הבריאה כולה שהגיע לכל טובו של העולם כמותו, אדם זה מייצג את כל הטוב שבעולם הזה, אולם "וכל זה איננו שוה לי" אין בזה כל שווי, "בכל עת אשר אני רואה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך", בעצם ראייתו את מרדכי היהודי יושב בשער המלך הוא מאבד את הטעם בכל העולם כולו, כיצד ייתכן הדבר הזה.

ומה עוד, כי הרי הדבר היה אחרי שכבר נכתבה איגרת, ויצא דבר מלכות שנכתב בדתי פרס ומדי ולא יעבור, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, הדבר היה כתוב וחתום, ועדיין לאותו רשע אין שום טעם בכל טובו של העולם שבידו, בכל עת שהוא רואה את מרדכי היהודי שכבר נגזרה עליו גזירת מיתה ואין לו אפילו י"ב חודש לחיות,

בדברי הרמב"ם נרמז עומק עניין חודש תמוז

בשבוע זה נעסוק בעניינו של חודש תמוז, הדברים עמוקים אולם ננסה לגעת בהם, ולהוציא מהם משהו מהנוגע אלינו.

הרמב"ם בספר מורה נבוכים (חלק ג' פכ"ט) מאריך לפרש את הדברים שהתורה באה להוציא מהם, והרמב"ם ממשיך בעניין זה ומגלה שכדי להוציא מהדעות האלה בא אברהם אבינו לעולם וכן כמה וכמה חלקים ממצוות התורה באו כדי להוציא מטעויות שהם השרישו, ובין יתר הדברים כותב הרמב"ם דבר הנראה בטל וחסר שחר לגמרי, אולם הוא מצא לנחוץ להעתיק זאת, ועל ידו ללמד אותנו דברי תורה, כדי להסביר ולבאר לנו מה היה העניין של אברהם אבינו, מה הוא חידש, ומה הוא עשה ופעל, ולירע כי דיני התורה באים להוציא מדעות אלו. וז"ל הרמב"ם "ובספר ההוא ספר על איש מנביאי ע"ז שהיה שמו תמוז, קרא מלך לעבוד השבעה כוכבים והי"ב מזלות והרגו המלך ההוא הרג משונה, וזכר שליל מותו התקבצו הצלמים מקצות הארץ אל ההיכל אשר בבבל, אשר לצלם הזהב הגדול אשר הוא צלם השמש, והיה הצלם ההוא נתלה בין השמים והארץ ונפל באמצע ההיכל, והצלמים כלם סביבו, והתחיל לאנות על התמוז ולהגיד מה שקרהו, והצלמים כולם בוכים ומקוננים כל הלילה, וכעלות השחר עפו הצלמים ושבו להיכליהם בכנפות הארץ, והיה זה מנהג מתמיד בתחלת יום מחודש תמוז יקוננו ויבכו על תמוז ויספדו עליו ויאנו בני אדם", עד כאן לשון הרמב"ם.

זה עניין הנשים הכתובות בספר יחזקאל (ח' י"ד) המבכות את התמוז [וברד"ק שם אכן מצטט את דברי הרמב"ם]. מין עבודה זרה שנמשך שנים רבות מאברהם אבינו ועד יחזקאל, לבכות את אותו אדם שקראו לו תמוז, ומשמע שיש לו קשר לחודש הזה הנקרא כשמו, ואחר ששמות החודשים עלו עמם מבבל [כדאיתא בירושלמי ריש ר"ה] הרי שעתה, זה החודש הנקרא על שמו.

צריך להבין לשם מה מביא זאת הרמב"ם, דבר הנראה כסיפורי הבל, במה הדבר הזה מצטרף באיזה אופן שהוא לדברי תורה, מדוע צריך לברך ברכת התורה לפני שקוראים את הפרק הזה במורה נבוכים, מה העניין בזה.

הנה, בעיקר הדבר כתוב כאן שהיה אדם, שכנראה היה בזמן אברהם אבינו, והוא היה הצד שכנגד. "זה לעומת זה עשה האלקים" אברהם אבינו היה הצד האחד אשר בא לעקור עבודה זרה מהעולם, והוא היה הצד השני המקביל אליו, אשר קרא לכל באי עולם וצירף אותם לעבוד ע"ז. זה הסיפור שמביא הרמב"ם בספר שמבאר את סודות התורה, כפי שכותב הרמב"ם, וצריך לב לכל מילה ולכל פרט, כל פרט מגלה לנו עומק מיוחד של דברי תורה, וצריך להבין מה מלמדנו סיפור זה.

בתחילת הדברים עלינו להתבונן כי הדבר אינו פשוט כלל וכלל, כי כפי שבארנו שהחודש נקרא על שם אותו אדם שבא להעמיד את העבודה זרה ועמד כנגד אברהם אבינו, הנה, בחודש הזה זרעו של אברהם אבינו התחילו לעבוד עבודה זרה, בפעם הראשונה זרעו של אברהם כולו חוץ משבט לוי עבדו ע"ז, אם כן אין אלו דברים בעלמא. בחודש הזה קרה משהו בכלל ישראל, הם עבדו את העגל, וזה היה כבר אחרי מתן תורה כשהם נחשבים לכלל ישראל, ומתעם הזה נשתכרו הלוחות וכלל ישראל הגיע לסף כליה עד שלא יהיה בעולם יותר זרעו של אברהם אבינו, וכפי שאמר הקב"ה למשה רבנו "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול". היה כאן משהו ב"זה לעומת זה" כלפי זרעו של אברהם אבינו. הלא מובן שכשהקב"ה אומר "ואעשה אותך לגוי גדול" משה רבינו לא יזכה לזה כורעו של אברהם אבינו אלא בזכותו שלו. לכן אמר משה רבינו לבורא העולם (ברכות ל"ב ע"א) שאם כסא אינו עומד על שלש רגלים ודאי לא יעמוד על רגל אחת. היינו, אותו הכסא שיעמוד על רגל אחת כבר לא יעמוד על שלש רגלים, פירוש הדבר, שההתחלה החדשה לא תהיה מהאבות, וזרעו של אברהם כלה חלילה. עד לכאן הגיעו הדברים, ודבר זה קרה בתמוז. אם כן, אף אנו נוכחים לראות שיש כאן באמת גילוי עמוק מאד של דברי תורה, ונרחיב מעט בעניין.

בעניין המערכות המכוונות כנגד י"ב

אנו חיים בתוך מערכת של י"ב חודשי השנה, המכוונים כנגד י"ב המזלות, והנה המזלות הרי שייכים לסיבוב של שנת החמה ומתחלקים באופן שכל אחד משמש לי יום ומשהו עד השלמת שס"ה ימי השנה, ואילו החודשים שאנו מונים הם חדשי לבנה, שמתחדשת מידי כ"ט וחצי יום ועוד מעט, נמצא שבעצם למזלות אין שייכות ללבנה, ולכן המזלות לפי החדשים של כלל ישראל שונים ולפעמים זזים באופן משמעותי ממערכת המזלות של העולם כולו, כי המזל ארוך יותר מהחודש ובהצטברות הזמן יש הפרש משמעותי, אולם על כל פנים החדשים שאנחנו חיים אותם מכוונים כנגד י"ב המזלות כדאיתא בספר יצירה אע"פ שבדרך הטבע זה לא מדויק, ותחילת החודש אינה בהכרח מכוונת לנקודת ההתחלה של המזל.

דבר זה שייך לעניין של "אין מזל לישראל" (שבת קנ"ו ע"א), אותו לגלגל מזלות המתגלגל בעולם לא חל עלינו משום שמזלות אלו צר יכים להתאים לחדשים שלנו

לחן כדי כך, יש כאן משהו בלתי אפשרי. עלינו להתבונן בדבר ולהבין את העוצמה הנוראה של אותה שנה, ובוה נמצא גם את המקור לשנאה שאנו מכירים בעולם, אותה השנאה שכל באי עולם שונאים את עם ישראל, כאן נמצא הביאור האמיתי לדבר זה. והנה, בעצם גזירת המן כבר אנו מוצאים שנאה לא מובנת אשר מקלקלת את כל השורה, דבר שלא נשמע כמוהו להשמיד עם שלם, המוני בני אדם, והדבר הזה מתקבל כחוק בדבר מלכות, ובמאמר המוסגר, חוק זה מעולם לא בוטל והוא קיים ונמצא עד היום, שהאגרות השניות לא ביטלו את האגרות הראשונות ונאמר בהם רק "אשר נתן המלך היהודים אשר בכל עיר ועיר להיקהל ולעמוד על נפשם" רשות להילחם, אבל עדיין "כתב אשר נכתב בשם המלך ונתחום בטבעת המלך אין להשיב", אם כן יש כזה חוק במדינה שהיה בה מלך והיא עצמה היתה מלכות בכיפה שכבשה את כל העולם כולו, והיא קבעה דבר זה כדבר מלכות כחוק, ולבסוף החוק לא בוצע ולא בוטל, זו תהום נוראה של שנאה, אולם עתה, אחרי שנגזר להשמיד להרוג ולאבד והוא עשה והצליח, ואף הפור יצא באופן שהוא שמח בו, ואחרי הכל כשהוא רואה מרדכי היהודי "כל זה איננו שוה לך", איך אפשר להבין זאת.

ביאור שנאת המן למרדכי הממשיכה בכל הדורות

הנראה בזה, כי מה שמפריע לו באמת זה שיושב כאן יהודי בשער המלך וכל מה שיש לו חסר ערך בעיניו ולא שוה כלום, לכן הוא מרגיש שהכל אינו שוה לו, זה חסר משמעות, משום שאם יש אדם כזה שהוא השונא שלו אשר כבוש תחת ידיו ונמצא תחתיו, ואדם זה הוא אבוד ללא שום עתיד, אולם כאשר אדם זה מסתכל עליו הוא רואה כמה הוא שוה בעיניו, את זה הוא אינו יכול לשאת.

ובאמת, הרי שזאת האמת לאמיתה, כל מי שירצה לבדוק את הסיבה האמיתית לאנטישמיות, הרי זה דבר לא סביר וחסר טעם, אולם זהו המצב האמיתי וצריך תמיד לזכור זאת, כי בכל פעם מרמים אותנו בזה, אך האמת לאמיתה היא שאם נשאל את כל באי עולם והם יענו את האמת, הם ישיבו שמבחינתם עדיף שאלה לא יהיו בעולם, רובם אף יאמרו שהם מוכנים לעזור ולסייע בצורה משמעותית, אבל ודאי שלכולם ברור שהעולם מבלעדי אלה יהיה יפה ונקי יותר, פשוט וברור יותר, יהיה טוב יותר, זהו דבר ברור שחובה עלינו לדעת, ואם היינו מסתכלים באמת היינו רואים שכל קיומנו הוא רק על ידי נסים שמתחדשים עלינו בכל פעם, אולם באמת כולם שונאים אותנו במידה שוה והיו נאנחים לרווחה אילו הייתה מתקיימת חלילה גזירת המן, או אותם הגזירות ש"בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו".

עומק השנאה הזאת הוא הרבה יותר ממה שאנו מסוגלים להעלות על הדעת, אבל הוא נובע מהעובדה שכאשר אנחנו כן נמצאים בעולם, אז במידה מסוימת הם רואים את מרדכי יושב בשער המלך, ואז כל מה שיש להם מאבד את הטעם והופך ל"כל זה איננו שוה לך", אחר שהם יודעים שאותו מרדכי באמת לעולם לא יכרע ולא ישתחוה, והם יודעים מה הם בעיניו, הם מסתכלים עלינו כעל מי שלא נותנים להם לחיות.

אף זאת סיפר רבנו, כי היה בן ישיבה אשר שמע זאת מפיו של אותו רשע אשר קם על כלל ישראל, אותו רשע היה צווח ברדיו במשך שעות ארוכות, ועבר בן ישיבה אשר הבין את השפה, ברחוב בשנחאי, והרדיו היה פתוח והצרחות מילאו את הרחוב, והוא שמע אותו צווח מתוך הרדיו, ותוכן הדברים היה "נצטרף ונתלכד כולנו ונכער מהעולם את אלה שלא נותנים לנו בשום פנים ואופן לחיות בשקט, לא נותנים לנו ליהנות מהחיים", כך הוא אמר, אותו בן תורה הזדעזע, הוא לא שמע דברים כאלה מעולם, ולא קלט מה הוא אומר פה, למה הוא מתכוין, במה אני מפריע לו לחיות, הוא רץ מיד לרבו אשר היה איתם יחד, רבי יחזקאל לוינשטיין, ואמר לו כי זה עתה שמע את המילים האלו מפיו הטמא של אותו רשע, התשובה שהשיב לו רבו על כך הייתה כי בפעם הזאת הוא אמר את האמת.

מקור הדברים הוא כאן, "וכל זה איננו שוה לך", מדובר על מישהו שניתן לראותו כאילו אינו חי, אחר שנגמר דינו למות ואין לו י"ב חודש לחיות, וכפי שנפסק הדין בטרופה, ודי בו כדי לסלק ולעקור את כל הטעם שיש לאותו רשע במנעמי כל העולם כולו, וזהו השנאה הנוראה שאנו רואים כאן.

שנאה זו שייכת לתמוז – אחר שלא קיבלנו תורה כראוי

אכן היה זמן שהדבר לא היה כך, וכדאיאת בזבחים (קט"ז ע"א) שכאשר הקב"ה בא ליתן תורה לישראל כל מלכי מזרח ומערב אחזתם רעדה בהיכליהם, הם הרגישו זעזוע קיומי, שהעולם מתמוטט ואינו יציב, ובאו כולם אל בלעם שיבאר להם מה קורה פה, כי חשו כאילו מכול מגיע לעולם, ואותם המלכים הם הנושאים את האחריות על כל העמים, ובלעם הרגיע אותם שה' נשבע שלא יביא מכול לעולם, ואמר להם שה' נותן תורה לכלל ישראל, ומסקנת המשא ומתן שפתחו כול ואמרו "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום", והיינו שמאותה התורה שעם ישראל מקבל יצא טוב ושלום לכל העולם כולו, זאת הברכה שהם ברכו, כך היה המצב בזמן שקיבלנו תורה כראוי, וזה היה בעת קבלת התורה.

כשהפסדנו את קבלת התורה ונשתברו הלוחות, אז התגלה בעולם הדבר הנורא שנקרא "וכל זה איננו שוה לך", הסלידה והאי אפשרות לראות את אותם אלה שהם ברכו אותם זמן קצר קודם לכן בברכת ה' יברך את עמו בשלום, אז נולד בעולם אותו הכח, וכדאיאת בסנהדרין (ק"ב ע"א) שאין לך פורענות באה לעולם שאין בה מחטא העגל, זהו השורש לכל הפורענויות שלנו, כל מה שקורה לנו בכל היקף העולם כולו ובכל משך הזמן, כל אותם הצרות בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו. זה מה שקרה בחודש הזה, זה החודש שבו כל מה שהיה לנו, כל מה שהתגלה, נלקח בחזרה. הפסדנו את כל מה שהיה בידינו, והדבר היחידי שבאמת נשאר בידינו זה שיותר כבר איננו יכולים לחזור אל העולם כולו, אבל אנחנו חייבים לחיות ביחד איתם.

שני דברים קרו בחודש תמוז כידוע, חטא העגל, ועיקר חטא המרגלים, דהיינו בכל החודש כולו מתחילתו ועד סופו המרגלים הלכו וראו לא נכון, ואחר כך מתוך הראיה הזו של החודש הזה הם הגיעו בחזרה לכלל ישראל, והביאו לבניה על חינום שגרמה בכיה לדורות, ומאז נגזר "וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוים

ולזרותם בארצות", וכפי שמפרש רש"י "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם" ביום פקדי את חטא המרגלים ופקדתי עליהם חטאתם בעגל.

ביאור עניין אותיות ה' ח' המכוונות כנגד ניסן ותמוז

עוד סדר של י"ב איתא התם בספר יצירה, והוא בסדר אותיות הא' ב', ושם נמצא כי כ"ב האותיות מורכבות משלשה חלוקות של שלש אמות שבע כפולות וי"ב פשוטות, כנגד שנים עשר הפשוטות מקבילים י"ב חודשי השנה, וכן י"ב המזלות, י"ב כוחות האדם, וי"ב האברים, והאותיות הפשוטות הן ה' ו' ז' ט' י' ל' נ' ס' ע' צ' ק', באופן שחודש ניסן נברא באות ה', האות הראשונה מהפשוטות, וחודש תמוז, החודש הרביעי, נברא באות ח' שהיא הרביעית מהפשוטות, אלו הדברים שנתגלו לנו.

והנה ההבדל בין האות ח' לאות ה' הוא ההבדל בין חמץ למצה, בשניהם נמצאים אותיות מ' צ' והחילוק הוא שבמצה נמצאת האות ה' ואילו בחמץ האות ח', ביאור הדברים הוא, כפי שמגלים לנו חז"ל בספר הזוהר, על פי דברי הגמרא הידועים במנחות (כ"ט ע"ב) על הפסוק "כי ביה ה' צור עולמים" שהעולם נברא באותיות ה' וה', העולם הבא, העולם העליון, נברא ב', והעולם שלנו, העולם התחתון שבו אנחנו חיים, נברא בה', ולענייננו נעסוק עתה באות ה' שבה נברא העולם הזה.

ואיתא התם בגמרא "ומפני מה נברא העולם הזה בה" מפני שדומה לאססדרה, שכל הרוצה לצאת יצא [היינו שניתן לצאת מהפתח התחתון] ומאי טעמא תליא כריעה [היינו שיש עוד פתח מלמעלה] דאי הדר בתשובה מעייל ליה, וליעייל בהך [היינו שישחזור באותו הפתח שבמנו הוא יצא ולשם מה צריך פתח נוסף] לא מסתריעא מילתא, נמצא שהאדם צריך שני פתחים בעולם הזה, פתח אחד בשביל האפשרות ליפול ופתח שני בשביל האפשרות לחזור, הפתח ליפול הוא פתח לכיוון אחד, ואם נפלנו בו אי אפשר להשתמש בו כדי לחזור, לכן הקב"ה כרה וחצב בשבילנו פתח נוסף כדי שנוכל לחזור דרכו, אבל זהו פתח נוסף, פתח בפני עצמו.

והנה כל דבר שאינו ראוי לחימוץ הרי אינו כשר למצה, את המצה חייבים לעשות מדבר שנמצאת בו תחילת התהליך להחמיץ, ואז לקטוע את אותו התהליך ולהעביר אותו לתהליך אחר להיות מצה, זהו העניין שהמצה צריכה ה' והחמץ צריך ח', כשהדבר מתחיל להחמיץ הוא מתחיל ליפול וכשאין לו לאן לחזור הוא ימשיך ויחמיץ עד שיהיה חמץ גמור, ואילו המצה נעשית על ידי שלא נותנים לו להמשיך באותו מקום, אלא מכניסים אותו בפתח שנועד להוציא אותו משם ולהביא אותו לפתח חדש, כך אנו לוקחים אותו מהתהליך שכבר התחיל, כשנותנים מים על גבי עיסה זו תחילת תהליך של חימוץ, אלא שלוקח זמן עד שדבר מתחמץ, אבל אם הדבר לא התחיל תהליך של חימוץ הוא לא כשר למצה, את המצה אנחנו חייבים לחטוף, אנחנו חייבים לשבור את התהליך ההוא ולהעבירו למקום אחר, זאת המצה.

בחודש ניסן בורא העולם הוציא אותנו ממצרים, הוא אסר לנו חמץ וצויה אותנו במצה, הפסקנו את התהליך של החימוץ ועברנו למצה, כך יצאנו ממצרים, בחודש תמוז התחלנו תהליך והמשכנו אותו אין לנו דרך חזרה, איבדנו את הדרך חזרה, אמנם כלל ישראל חזרו בתשובה, ומשה רבינו נשתתח בכל התפילות כולן והתפלל והקב"ה שמע, אבל הוא לא החזיר אותנו למצב הקודם ואותו איבדנו, את הלוחות הראשונים איבדנו ואין לנו אותם, ומה שנשאר בידינו אלו הלוחות השניים, לא חזרנו למה שאיבדנו.

בחודש תמוז שבו התחלנו לנפול – תפקידנו לחזור להיות דומים לאברהם

בחודש הזה התחילה ההידרדרות של כלל ישראל, מכאן התחלנו לנפול והנפילה נמשכת עד היום, אותה עבודה זרה שאברהם אבינו עקר מהעולם נולדה מחדש בחודש הזה, החודש של אותו אחד שהוא היה הלעומת זה בטומאה של אברהם אבינו בקודש, כאן התחיל הכל, בחטא העגל נמצאת הפתיחה של כל ההתדרדרויות שלנו, כל החטאים, כל הצרות, כל הנפילות, וכל מה שקרה וקורה איתנו עד ביאת הגואל במהרה בימינו, הכל התחיל פה.

יצאנו ממצרים בזכות אברהם יצחק ויעקב, כלשון הפסוק "ואזכור את ברייתי", בזכותם יצאנו ממצרים, אולם כאן במקום הזה שבו התחילה הנפילה זה נראה שאיבדנו את אותה זכות, וכפי שהזכרנו את הדברים שאמר הקב"ה למשה רבנו "ועתה הניח לי ויחר אפי בם ואכלם" "הרף ממני ואשמידם ואעשה אותך לגוי גדול" נגמרה זכות אבות, הפסדנו את אותה הזכות שעמדה לנו. זה העומק של מה שמתגלה לנו במה שנשמע סיפור חסר ערך שאותו מגלה לנו הרמב"ם, כאן זה המקור לכך שהתגבר הצד השני, דהיינו שגברה ידו של החלק העומד כנגד אברהם בעולם.

אמנם מהו הסוד שמגלים לנו פה, מה מלמדים אותנו שעלינו לעשות להלכה למעשה, מגלים לנו שהדבר שעלינו לעשות בחודש הזה הוא לחזור ולהיות זרעו של אברהם באמת, לחזור לאותו עיקר ששתל אברהם, (כלשון הרמב"ם פ"א מהל' ע"ז ה"ג) החודש שהוליד עבודה זרה מחכה למי שיעקור עבודה זרה, דורשים מאיתנו שאנחנו נהיה בני אברהם.

מכאן דברים אלו אף מובן מאד, שכל אותן הצרות הנוראות שיש לנו מהסובבים אותנו פה, הרי שאילו אנחנו היינו בני אברהם באמת, אז היה ברור לגמרי בלי שום פקפוק מי הם זרעו של אברהם, אמנם, אסור לקטרג, אבל עלינו לדעת זאת, כי כיון שאנחנו נראים כמו שאנחנו נראים, זה לגמרי לא ברור, כי אנחנו לא נראים כמו בני אברהם.

אנו חיים על העיקר ששתל אברהם, אם נחזור להיות איתו והוא יהיה העיקר שעליו אנחנו חיים, אז הכל יהיה ברור, כל הבריתות כולם תתקיימנה, אולם אם אנחנו לא נחזור לאותו עיקר ששתל אברהם, הרי שאין לנו למה לקוות, שום דבר בעולם לא יציל אותנו, רק זה. כבר הובטחנו על כך פעמים רבות, אולם אם נתעסק, הרי שהדבר מפורש, וכך גם נפסק להלכה, שצטרך להעמיד עלינו עוד פעם מלך קשה כהמן, אבל אז ישראל יעשו תשובה, מלך קשה כהמן, הכונה היא מישהו שמוכן לתת את הכל כדי לחסל את מרדכי היהודי, זהו הרמז בצירוף של החודש הזה.

ככל שנתבונן בדברים אלו נבין אותם יותר, ה' יעזורנו ונחזור לעיקר ששתל אברהם, ובורא העולם יציל אותנו ויראנו נפלאות כימי צאתנו מארץ מצרים.

נחל אליהו

חשבונו של עולם - הוא מדבר על 'לייפציג' ומתכוון 'לורשה' | עושה 'ולא במשפט' באחריתו 'עזבנו'

על כן יאמרו המושלים ביצרם בואו נחשב חשבונו של עולם

כתוב בפרשה (במדבר כא כז) "על כן יאמרו המושלים בואו חשבון תיבנה ותיכון עיר סיחון". אומרים חז"ל הקדושים (ב"ב עח:): על כן יאמרו המושלים, המושלים אלו המושלים ביצרם, 'בואו חשבון' - בואו ונחשב חשבונו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה. "תבנה ותכון" - אם אתה עושה כן, תבנה בעולם הזה ותכון לעולם הבא.

בתורה יש פשט, רמז, דרש וסוד. וחז"ל הקדושים אומרים שהפסוק הזה מרמז על מלחמת היצר.

מלחמת היצר היא מלחמה לא פשוטה, זו מלחמה כל החיים. היצר נותן לאדם, קנאה, תאוה, כבוד, דמיונות, משברים, כל מיני קשיי החיים. "על כן יאמרו המושלים" - אלו המושלים ביצרם. אם אנחנו רוצים לדעת איך לעבור את החיים ולמשול ביצר הרע, המסילת ישרים אומר על זה את המשל עם גן המבוכה שהיו עושים פעם, ועד היום יש כאלה גנים, שעושים מבין מצמחייה, שאפשר להסתבך שם ימים ושבעות. אם רוצים לעבור בשלום, שואלים את מי שעבר את המבוכה כבר ומכיר אותה. ככה גם אנו אם נרצה למשול ביצר, נשאל את המושלים ביצרם איך הם הצליחו לעבור את ניסיונות החיים, איך הם הצליחו להתגבר על היצר הרע.

והם מגלים לנו - "בואו חשבון", בואו ונחשוב חשבונו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה. כל מצוה דורשת הקרבה. לישון בזמן זו הקרבה, קוראים ספר מעניין, מפטטים, מנייעים, ופתאום ללכת לישון זו הקרבה גדולה. לקום בזמן זו הקרבה. יש מצוות שדורשות חסרון כיס, ממון, כוחות גוף, כוחות נפש. צריך לחשב את ההפסד מצוה כנגד שכרה. "הפסד מצוה" - מה אתה הולך להקריב בשביל המצוה? "כנגד שכרה" - אתה יודע כמה אתה מרוויח? אלף אלפים פי כמה ממה שאתה מפסיד. "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי עולם הזה" (אבות פ"ד מ"ז). "ושכר עבירה כנגד הפסדה" - כשהיצר הרע בא עם איזה סוכריה קטנה של עבירה הוא אומר, לא חבל לך לפסס את זה? התשובה היא - תחשוב מה תפסיד על זה, כמה יסורים סובלים בעולם הזה ובעולם הנשמות. זה הכוח של המושלים ביצרם.

המוסר השכל שלמד ר' יענקל'ה גלינסקי מראש ממשלת פולין

אבל יש פה קושיה קטנה. בתנ"ך יש אולי עשרות מלחמות, ומכל המלחמות שבתנ"ך התורה בחרה דוקא את המלחמה הזאת כמשל על מלחמת היצר. למה דוקא המלחמה הזאת? ונגיד בזה שני מהלכים. יש מהלך אחד שאמרנו ואחר כך מצאתי את זה ביערות דבש. ונקדים סיפור שהיה עם ר' יענקל'ה גלינסקי. בבחרותו הוא למד בבאליסטוק שהיתה שם ישיבה של נובהרדוק. אותה תקופה לפני מלחמת העולם השנייה, היטלר ימח שמו כבר עלה לשלטון והיתה אוירה של מלחמה באופק. המצב היה מאוד קודר, ובגלל שהיה מתח כמובן לא היה תחבורה, וגם מזון לא היה, ובנובהרדוק שגם ככה לא היה אוכל מי יודע מה, היו רעבים לחם. ושלחו את ר' יענקל'ה להשיג כמה ככרות לחם לישיבה. הוא היה בחור נמוך, קטן, זריז, ממולח, פיקח, ידעו שהוא יסתדר. אחרי כמה שעות הוא חוזר בידיים ריקות, שואלים אותו, יענקל'ה לא הצלחת להשיג אפילו כיכר לחם אחת? אומר להם ר' יענקל'ה, מזון לגוף לא הבאתי לכם אבל הבאתי לכם מזון לנשמה, לכל החיים, שווה יותר מכל הלחם שבעולם.

וככה הוא אומר, ראיתי שהיתה נהירה גדולה של אנשים לכיכר העיר, אמרתי

לעצמי אלך גם לראות מה יש שם? ובאמת הגיע לשם ראש ממשלת פולין בכבודו ובעצמו, ונשא נאום. אז לא היתה תקשורת כמו שיש היום, כדי לדבר היה צריך לצאת לנאום נאום לאומה, 'נאום הכיכרות' זה היה נקרא. ובאותה תקופה היה ויכוח גדול בפרלמנט של פולין האם להיכנע להיטלר או לא. היטלר דרש חבל גדול מפולין, החבל של לייפציג. והיטלר טען שהשטח הזה שייך לגרמניה. הוא טען שאם יתנו לו את זה - "ותשקוט הארץ ארבעים שנה". והיה על זה ויכוח בפרלמנט, היו כאלה שאמרו מה צריך להיכנס למרחץ של דמים? נוותר, ניתן לו. וכי שווה למות בשביל אדמה? ומצד שני, היו כאלה שאמרו שאסור להיכנע.

עמד שם ראש ממשלת פולין ואמר: אם הייתי יודע שהיטלר יהיה שבע בלייפציג, הייתי נותן לו את זה, זה ודאי לא שווה מלחמה. אבל אני מכיר את הרשע הגדול הזה, אצלו לייפציג זה רק ההתחלה, כשיהיה לו את לייפציג אחר כך כבר יהיה לו יותר קל לכבוש את פולין, לכבוש את כל המדינות. הוא מדבר על לייפציג והוא מתכוון על ורשה. ורשה זו עיר הבירה, את זה אי אפשר לתת לו.

אמר ר' יענקל'ה גלינסקי, הבאתי לכם עכשיו לחם לנשמה לכל החיים. אוי היצר הרע, אסור לתת ליצר הרע שום דריסת רגל. היצר הרע אף פעם לא מפתה את האדם על דברים גדולים, הוא אומר לו סוכריה אחת קטנה, רק משהו קטן. הוא מדבר על לייפציג - אבל הוא מתכוון לורשה. הוא רוצה להפיל את האדם לתהום.

"כך היא דרכו של יצר הרע בתחילה אומר לו כך אחר כך אומר לו כך" - עד שבסוף הוא מפיל אותו לתהום. כל אלה שנפלו לתהום ממה זה התחיל? חבר קטן מושך אותו לפה, מושך אותו לפה, זה מתחיל עם דברים קטנים. כל דבר הכי קטן יכול להפיל אותך, ובפרט היום עם כל המכשירים הטכנולוגיים ה' ירחם. אין לכם מושג. "והנה דמעות העשוקים ואין להם מנחם" (קהלת דא). נשמות טובות של בחורים, משפחות שנחרבו וירדו לתהום, לשאול תחתית. לא עולם הזה ולא עולם הבא, נטרדו משני עולמות. ו"אין בין גיהנום לגן עדן אלא חוט השערה בלבד", זה מתחיל מאיזה חבר, ממשוה קטן, ואחר כך זה מגיע עד התהום. היצר הרע תמיד מתחיל עם לייפציג אבל מתכוון לורשה. כל סוכריה קטנה שהוא מציץ לך, הוא רוצה לכבוש את הכל. והפוך, גם במצוות זה נכון, כל חיזוק קטן אתה, אחר כך יכול לכבוש את כל המדינה.

סיחון כבש מקום אסטרטגי שיסייע לו לכבוש את כל החבל

אין זה נכנס בפסוק? אומר היעירות דבש, "על כן יאמרו המושלים" - ביצרם, מגלים לנו את הסוד, איך הם הצליחו למשול ביצר הרע. "בואו חשבון". ונקרא את הפסוק קודם לפי פשוטו לא לפי הדרש, "על כן יאמרו המושלים בואו חשבון" - היתה מלחמה בין מואב לסיחון, וסיחון כבש את חשבון, "תיבנה ותיכון עיר סיחון" - סיחון כבש את חשבון ממואב, ומשמע שהמלחמה היתה על חשבון. אבל נעבור לפסוק הבא, "כי אש יצאה מחשבון, להבה מקרית סיחון, אכלה ער מואב בעלי במות ארנן", כאן משמע שהמלחמה היתה על כל החבל שנקרא ער מואב. התשובה היא, שזו היתה מלחמה בשלבים. מי שמכיר היסטוריה של מלחמות הגנרלים, של המצביאים הגדולים, יודע שהם חיפשו קודם איזה מקום שאם תכבוש אותו, תוכל אחר כך בקלות לכבוש את כל המדינה. כמו שכתוב אצל יוסף (בראשית מב יב) "ערוות הארץ באתם לראות", מה זה ערוות? רש"י אומר: מקום התורפה. מוצאים איזה מקום אסטרטגי, לפעמים זה עורק תחבורה ראשי, לפעמים זה נמל תעופה, לפעמים זה מקום. במלחמה שם המקום הזה קראו לו 'חשבון', זו היתה בעצם עיר ספר, עיר שעמדה על הגבול. וסיחון היה אסטרטגי גדול, הוא ידע שברגע שהוא יכבוש את חשבון והיה תיבנה ותיכון להיות עיר